БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 127 (10495) | 1964 оной майн 30, суббото | Сэн 2 мүнгэн

АГУУЕХЭ ҮҮСХЭЛ УЯЛГАЛНА

…ДҮЙН ЗАМ ЗААГША! …РҮҮ ЗЭРГЭДЭ ДАБШАГ-

…нис ажалай ударник — …шамайе партимнай нэр… нэрэшни ехэ ушар удха… юумэ бүтээхыешни уял… эрээдүйн зам заагша, ши …дээгүй замаар дабшажа… Коммунизм байгуулаг… …шатар жагсагшад түрүү… …агша шамһаа жэшээ аба-

…зомнай шамда алдар со… хүндэ үршөөгөө. Үндэр …гэ олгоһон ушар шамда …, шинии нүхэдтэ ёһото … болоно. Шинии жэшээе …хадшни халан абана, энэ- …коммунис ажалай түлөө, …ис ажаһуудалай түлөө хү… …гэшэл. Энэ хүдэлөөн хү… …шэ хүнэй ухаан сэдьхэл …ал дотор мүндэлөөд, та… …шагайшуулаар, эрдэм бо… …лой ажал ябуулагшадаар …дэн дэлгэрүүлэгдээ.

…унис ажалай түлөө хүдэ… — мүнөө үе сагай дэмбэрэл… …жэ тэмдэг болоно. Энэмнай …гэдэн дэлгэржэ, хүдөө тос… …деревнинүүдтэ түхөө. Ком… …ажалай мүрысөөнэй охито …й сасараагүй нэгэшье бү… …хой, нэгэшье район мүнөө …гүй.

…ад оронойшье һуурин, тос… …ар ерээдүйн зам заагша… …гэ улам ургажа, үргэдэжэ …й. Гурба мянган механи… …уд, хонишод, һаалишад, …уулагшад шамтай хамта

энэ хүндэтэ һайхан нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй байнал. Эдэмнай — Хүдэриин совхозой суута кукурузашан, СССР-эй Верховно Соведэй депутат Радна Гонсорунов, Сэлэнгын Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой һаалишан Цыжит Жалсанова, Тарбагатайн «Дружба» колхозой һаалишан Екатерина Сапунова, «Эрдэм» совхозой хонишон Балдама Доржиева, Баргажанай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой хонишон Шалсама Цыремпилова гэгшэд ха юм.

Түрүү зэргэдэ дабшагша гэжэ нэрлэгдэхэ зол хубида хүртэһэн бүхэли коллективүүд — һү һаалиин фермэнүүд, хонишодой бригаданууд, оньһожоруулагдамал звенонууд бии. Гэхэтэй хамта мүрысөөнэй туг доро жагсаһан коллективүүд бүри олон байха.

Захааминай аймагай «Байкал» колхоз коммунис ажалай түлөө мүрысөөндэ орожо, ашаг ехэтэйгээр ажаллаха гэһэн хабарые угтаа. Энэ колхозойхид иимэ ехэ хэрэгэй эхи табихын тула нилээд удаан бэлдэһэн байна. Артелиин коммунистнуудай хамтын суглаан коммунис ажалай коллективэй нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө тэмсэхээр бэлдэхэ гэһэн шиидхэбэри бүри үнгэрэгшэ жэлдэ гаргаа бэлэй. Иимэ гайхамшаг нэрэ солын түлөө мүрысэгшэдэй зэргэдэ жагсаха гэжэ колхознигуудайнгаа шиидхэхэ үдэр хүрэтэр колхоз-

донь горитой юумэ хэгдээд байгаа. 1963 ондо хахалагдадаг газарайнь 100 гектар бүридэ 62 центнер, бүхы эдлүүриинь газарай 100 гектар бүридэ 13 центнер мяхан абтаа һэн. Колхознигуудай болбосоролдонь, ямар ехэ хубилалтанууд болооб! Һурадаггүй нэгэшье хүниие энэ колхоздо олохогүйт. Үхибүүд ба эдиршүүд — һургуулинуудта, наһажаал хүнүүдыень — агрохимиин, зоотехникын, түрүү дүй дүршэлэй курсануудта һурана, механизаторай, политическэ һуралсалда хабаадана. Урин һайханай кружогууд колхозой клубта, фермэнүүд ба отарануудтань эмхидхэгдэнхэй. Бүлэ бүхэн радио, орууланхай, газетэнүүдые захижа уншадаг. Энэмнай — Саяан уулын хормойдо, заха холын Захааминда байдаг колхоз лэ. Хэды холыншье һаа, бүхы республика соохидол адли баян дэлгэр байдалтай ажаһууна.

Колхознигуудай хараһаар байтар колхозынь хубилна, өөһэдөөшье замай залууршадай зэргэдэ жагсан, ехээр хубилжа байнхай. Жэшээ абамаар юумэ эдээндэ бии. «Байкал» колхозой удаа Мухар-Шэбэрэй управлениин «Дружба», Баргажанай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозууд, Хориин управлениин Чисаанын ба Үдын совхозууд коммунис ажалай коллективүүд болохын түлөө тэмсэхээр бэлдэжэ байна.

Коммунис ажалай ударнигуудай, коллективүүдэй зэргэ улам үргэдэжэ үргэлжэлһөөр. Энэ хадаа ерээдүйн зам заагша шинии илалта, мүн түрүү зэргэдэ дабшагша шамтай зэргэшэһэн ябадал болоно!

Гэхын дашарамда, шамһаа жэшээ абахын, шамайе даган дабшахын тула шухала бүхы юумэ хээ түш, мүн коммунис ажалай түлөө хүдэлөөе толгойлхо даабаритай хүнүүд шухала бүхы юумэ хэнэ гү? гэжэ хараад үзэе. Тиихэдээ, хэгдээгүй юумэнэй үшөөл бии байхые харанабди. Шинии ажалладаг коллективтэшье дутуу дунданууд бии байһаниинь элитэ. Ямар нэгэн хүнэй голодоһо гаргаха, хэн нэгэнэй хүдэлмэридөө ерэхэгүй ушар тохёолдодог. Теэд ши тэрээн тушаа һанаагаа зобонгүй, обёоронгүй үнгэргэнэш. Тиихэдээ «Хүн бүхэн бултанайнгаа түлөө, бултадаа нэгэнэйнгээ түлөө» гэдэг уг зорилгоёо дүүргэнгүй, өөртөө муу юумэ хэнэ гээшэш.

ЕРЭЭДҮЙН ЗАМ ЗААГША! Ши коммунис нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө тэмсэжэ байһан коллектив соо хүдэлнэш. Тэндэ ажал хэрэгэй бирагүй байхыень хараад, тэрээн тухай хэлэнэш. Теэд гансааран хамаг юумэ хэжэ шадахагүй ха юмши даа. Тиимэ хадань, партийна организацида, ажахын хүтэлбэрилэгшэдэ туһа хүргэхэ зэргэтэй байгааш. Тиин гэһээ энэ уялгаа дүүргэдэггүй ушаршье үзэгдэдэг байна. Тэрэшэлэн партийна организациин, колхозой гү, али совхозой хүтэлбэрилэгшэд коммунис ажалай мүрысөөс залан толгойлдоггүй, хүтэлбэрилдэггүй ушар баһал тохёолдоно.

Мухар-Шэбэрэй управлениин «Победа» колхоз түрүү ажахынуудай үүсхэл дэмжэн, нэгэтэ мүрысөөндэ ороһон байгаа. Теэд, ажал хэрэгынь хубилаа гү? Колхоозтнай коммунис нэрэ зэргын түлөө тэмсэнэ гү гэжэ ямар нэгэн колхознииһоо асуубал, мэдэхэгүй байха. Агитатор хөөрэлдөө хэхэдээ, хүтэлбэрилэгшэд үгэ хэлэхэдээ, энэ мүрысөөн тухай дурдадаггүй, харуулан ойлгуулха агитацидаа хэрэглэдэггүй байна.

Коммунис ажалай түлөө мүрысөө эмхидхэхэ хэрэгтэ ёһо тэдыгээр хандадаг ушаршье заримдаа үзэгдэдэг. Энэ арюун һайхан нэрэ зэргэ олголго зарим газарта ёһын тэдыдэ хэгдэдэг юрын хэрэг болгогдоно. Хүндэлэлэй үнэмшэлгэ ба дипломууд баяр ёһололой оршон байдалда, суглаанууд дээрэ, коллективэй урда барюулагданагүй. Нэрэ зэргэ олгоод лэ, тэрээн тухайдаа мартажархидаг ушар бии. Ажалдаа шалгарһанай вымпелнүүд, тугууд коллективүүдтэ барюулагданагүй.

Ерээдүйн зам заагша, коммунис ажалай ударник, хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн бригада — партийна организациин омогорхол, коллективэй нэрэ хүндэ, замай залууршан болоно. Эдэнэй олон байха тума колхозууд, совхозууд, эмхи зургаануудай ажал хэрэг һайнаар ябадаг, ажалай бүтээсын ехэ байха тума продукци ехээр абтадаг ха юм. Коммунис ажалай түлөө мүрысөөнэй дүлые бүри ехээр соробхилуулан бадаруулха гээшэ хүтэлбэрилэгшэ бүхэнэй, партийна, профсоюзай ба комсомолой организаци бүхэнэй арюун уялга мүн. Агуухэ үүсхэл иимэ юумэ хэхыетнай, таанарые уялгална.

Ерээдүйн зам заагша, бүри үргэн дэлисэтэйгээр урагшаа дабшыш!

★ ★

Бушмэг үдхэнвер ургажа байһан сабшалангай дундуур билтарма уһатай һубаг зурына. Һубагай захаар хүрзэ бариһан луговодууд ябажа, зүлгэ ногоое ундалуулна.

Эрхиригэй совхозой эрхим луговодуудай нэгэн Цырен-Дондок Баендуев (зураг дээрэ наада захадань) бүхы даалгагдаһан сабшалангаа нэгэ дахин уһалжа дүүргэзд, мүнөө хоёрдохёо уһалжа захалаа.

— Сабшалангаа хоёр-гурба дахин уһалжа, гектарай 15—20 центнер үбһэ абаха социалис уялгатайбди,—гэжэ совхозой луговодууд мэдүүлнэ.

Энэ жэлдэ совхозой луговодууд нилээд ехэ сабшалангаа борнойлһон, дискэтэй лущильнигаар элдүүрилһэн, нагшэбхээр үтэгжүүлһэн байха юм.

С. Балдуевай фото.

★ ★

…ДАХИН ТҮРҮҮЛБЭ

…бэлдхэхэ, шарэ… …бөө жэлэй эхин… амжалтатайгаар …э байһан Хүр… леспромхозой кол… … баяхан мүры… …дахин түрүүлжэ … Тус коллектив …аллес» комбинат …эн түрүүлэн модо … табан һарынгаа …е болзорһоонь хэ… …ногоор уридшалан …

…үү леспромхозой… …лэй эхинһээ хой… 16 мянган кубометр … шарэһэн байна. …ние нёдондо жэлэй …ыхитэй сасуулха… … мянган кубомет… … ехэ болоно. Тэдэ… …лаһан амжалтаяа …жажа, энэ һарын дүүрэтэр даалгабариһаа гадуур 10 мянган кубометр модо бэлдэхэ гэжэ шиидэбэ. Түсэбһөө гадуур бэлэдхэһэн энэ модоорнь хоёр-хоёр байратай 100 шэнэ гэр барижа боломоор.

Коммунис ажалай предприятиин хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэхые оролдожо байһан модошод эрхим жэшээ харуулна. Ажалай, ниитын гурим эбдэхэ ушар усадхагдажа байна. Ажалай гурим эбдэнэ гэжэ леспромхозой нэгэшье хүдэлмэршэниие хэлэхээр, нэрлэхээр бэшэ. Тэдэнэр бултадаа һайнаар ажаллана, түсэбөө үлүүлэн дүүргэхые оролдоно.

Үйлэдбэриин түрүүшүүл, эдэбхитэй хүдэлмэришэд ажалай эмхидхэл һайжаруулха асуудалда ехэ анхарал хандуулдаг болоо. Тиимэһээ модо бэлэдхэл дээрэ шэнэ, түрүү арга үргэнөөр хэрэглэгдэнэ, ажалгүй миин байха ушар үзэгдэхээ болинхой. Мүн үдэрэйнгөө даабари дүүргэдэггүй хүн үгы шахуу.

Тус лемпромхозойхид байгша онойнгоо социалис уялгануудые нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэнэ. Нүхэр Гаврилов, Кузьмин, Болдырев, Федоров гэгшэдэй даадаг бага комплексно бригаданууд эршэмтэй шангаар ажаллажа, үдэр бүхэндэ даабариһаа гадуур 15—20 кубометр модо бэлдэнэ.

Н. Тюрнев.

ХАРТААБХА—ТАЛХАНАЙ УДААДАХИ ЭДЕЭН
ТАРИЛГЫЕНЬ ХУРДАДХАЯ!

САГ ОШОО, ШАМДАХААР БОЛОО

Улаан-Үдын үйлэдбэриин управлениин зарим ажахынууд хартаабха тарилгые удааруулжа, таарамжатай болзорынь алдажа байна

Хэнэйшье мэдэһээр хартаабхые хаһа саг соонь тарижа, һайнаар ургуулбал, алишье талаараа тон ашаг ехэтэй ургамал шуу. Юуб гэхэдэ, хартаабха ехээр тарижа, элбэгээр ургуулжа шадаа һаа, хүн зоной эдеэ хоолой зүйл элбэгжэхэ, мүн адууһа малдашье шэмэтэй һайн тэжээл боложо үгэхэ байна.

Тиимэһээ Улаан-Үдын үйлэдбэриин управлениин ажахынууд партиингаа ЦК-гай февралиин Пленумэй шиидхэбэри бэелүүлэн, энэ жэлдэ хартаабха ехээр тариха гэжэ шиидэнхэй. Жэшээлхэдэ, эндэхи ажахынуудта 3 мянган гектарта хартаабха таригдаха юм.

Жэлһээ жэлдэ хартаабха ехээр тарижа, муу бэшээр ургуулдаг Десятниково тосхоной «Маяк» колхозойхид (түрүүлэгшэ нүхэр Чистяков, агроном нүхэр Копылова) хэрбээ нёдондо энэ ургамалые 175 гектарта тариһан һаа, мүнөө тэрэниие 500 гектарта ургуулхань. Эдэ үдэрнүүдтэ колхозойхид хартаабха тарилгада машина техникэ, хүн зониие олоор табижа, тэрэнээ дүүргэхэ дүтэлэнхэй. Тэрэшэлэн Тарбагатайн «Дружба» колхоз, Онохойн, Эрхирэгэй совхозууд, Калининай нэрэмжэтэ колхоз хартаабха ехээр тарижа байна.

Энэ ургамал тарилгын олон оншые оложо шадаад, жэлһээ жэлдэ элбэг ургаса абадаг суутай хартаабхашан Акулина Мильгуновагай дүй дүршэл, мэргэжэл шадабари гансашье Онохойн совхоздо бэшэ, бүхы үйлэдбэриин управлени соо үнинэй мэдээжэ болонхой. Энэ жэлдэ нүхэр Мильгуновагай звеногойхид таряалан дээрээ наг шэбхэ ехээр гаргахынгаа хажуугаар, тэндээ минеральна үтэгжүүлгэ — суперфосфат, калийна дабһа оруулжа, һайнаар уһалаа.

— Байгша ондо хартаабхын үндэр баян ургаса ургуулхын түлөө бүхы хэрэгтэй юумыень хэжэ байна гээшэбди. Гадна тэрэнээ гаргаша багатайгаар абахын тула бүхы хүдэлмэреэ оньһон машинын хүсөөр бүтээхые оролдонобди, — гэжэ Акулина Федоровна хөөрэнэ.

Энэ суута хартаабхашанай жэшээгээр Саянтын Калининай нэрэмжэтэ колхозой механизатор Степан Сапунов 80 гектар таряалан дээрээ наг шэбхэ ехээр гаргажа, үшөө дээрэһээнь калийна дабһа, бормагниево үтэгжүүлгэ тараагаа. Мүнөө тэрэ хартаабхаяа тарижа дүүргэхэ болонхой. Мүн Гильбэрын «Коммунизм» колхозойхид газараа һайнаар уһалаад, энэ ургамалые шииг нойто ехэтэй газарта тарина. Управлениин «Гигант», Ленинэй нэрэмжэтэ, «Советская Россия» колхозуудай хартаабхашад тарилгаяа һайн шанартайгаар, богони болзорто дүүргэжэ, нэгэшье үдэр гээнгүй, ургасын гараадуйдэ борнойлжо, буртаг үбһыень үгы хэнэ, газарыень зөөлэрүүлжэ үгэнэ.

Эдэ бүгэдэ юу харуулнаб гэхэдэ, олонхи ажахынууд хартаабха таарамжатай хаһа сагтань һайнаар тарижа, элбэг баян ургаса абахын түлөө яһала оролдоно. Илангаяа тарилгын агротехникэ урда урдынхиһаа һуратгүй һайжараа.

Тиитэбэшье үйлэдбэриин управлениин зарим ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд энэ үнэтэ ургамалые зохид хаһа сагтань, һайнаар тарижа, элбэгээр ургуулхын түлөө үнэн зүрхэнһөө оролдожо байна гэхын аргагүй. Хартаабха тарижа дүүргэхэ таатай болзорой тулажа ерээд байбашье, управлени дотор бүхыдөө 3 мянган гектарай оройдоол 1.500 гаран гектарынь таригдаа. Теэд хэнэйшье мэдэһээр мүнөө үдэр хоногой үнгэрхэ бүри газарай хүрьһэн хатажа, ургамалай ургажа эдеэшэхэ болзоршье богони боложо байна ха юм. Тиимэһээ хартаабхын тарилгые нэгэшье үдэрөөр хожомдуулбал, намар олохон центнер ургасаяа алдажа болохо бшуу. Юрэдөөл нобшорхо, унжагайрха саг дүүрэә.

Гэхэтэй хамта Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой хүтэлбэрилэгшэд (түрүүлэгшэ нүхэр Ренчинов, агроном Дондоков) мэнэ һаял, гэнтэ унтаһанаа һэриһэндэл майн 28-да хартаабхаа тарихамнай гэжэ таряалан дээрэ гараа. Эндэхид нёдондошье оройдоол 30 гектар хартаабха тариха аад, тэрэнээ аяар июнь гаратар һуулгажа дүүргээгүй һэн. Энээнһээ боложо, тариһан үрэһэнэйнгөөшье зэргэ хартаабха абажа шадаагүй. Мүнөө баһал тэрэ зангаараа нобшоржо, хойто жэл үрэһэгүй һууханъ холо бэшэл.

«Улаан Оронго», Кировэй нэрэмжэтэ колхозууд хартаабхынгаа тарилга ёһоор үргэдхөөгүйһөө гадна, тэрэнээ нобшо муугаар тарижа, баһал хаһа болзорынь ехээр алдажа байна.

А. АНДОХИНОВ,
«Коммунизмын туяа» газетын редактор.

ХИМИ МАНДА ТУҺАЛНА

Манай совхоздо саахарай свёкло таридаг болоһоор үнинэй юм. Энээниие оньһожоруулагдамал хоёр звено ургуулдаг, 1-дэхи тракторно-таряан ажалай бригадын мэдэлдэ байдаг звеноень би даадагби.

Манай звено 3 хүнһөө бүридэнэ. «Т-38» түхэлэй трактор, сеялкэ, культиватор, борной бии. Тарилгаяа жэл бүри майн 20-доод эхилдэгбди. Энэшье жэл баһал тэрэ хирэдэ эхилээд, мүнөө тарилгаяа дүүргэнхэйбди.

Энээнһээ урда жэлнүүдтэ гэмгүй һайн ургаса абадаг һэмди. Мүнөө жэл баһал гектарай 80—100 центнер саахарай свёкло ургуулха зорилготойбди. Энээнээ бэелүүлхэ аргатайшьебди. Юуб гэхэдэ, байгша ондо түрүүшынхеэ минеральна үтэгжүүлгэ үргэнөөр хэрэглэнэбди.

Суперфосфат, аммиагай селиртэ, мочевинэ, бүхыдөө 80 тонно минеральна үтэгжүүлгэ совхоздоо абаа һэмди. Мүнөө тэрэнээ саахарай свёклын газар дээрэ самолёдоор тараагаабди. Юрэдөө таряалангаа иигэжэ үтэгжүүлхэдэ ехэ ашатай байхань дамжаггүй. Совхознай саахарай свёкло таригдаха 250 гектар газарые самолёдоор 2 үдэрэй туршада үтэгжүүлжэ дүүргээ һэн.

Совхозой свёклошод хими хэрэглэн, саахарай свёклын баян ургаса абаха байһандаа этигэнэ.

М. Собенников,
Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозой свёклошодой звеное даагша.

Бэшүүр.

Москвагаа мэдээсэнэ

Норвегиин правительствада, арадта эльгээһэн амаршалганууд

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущев Норвегиин Конституциин 150 жэлэй ойтой — национальна һайндэртэй дашарамдуулан, Норвегиин правительствые, Норвегиин бүхы арад зониие амаршалһан телеграмма Норвегиин премьер-министр Э. Герхардсендэ эльгээбэ. Н. С. Хрущев эб найрамдалта байдал ба хүгжэлтэ Норвегиин арадта хүсэхэ зуураа, хоёр ороной арадуудай хоорондохи харилсаан хани ёһоор, эбтэй эетэйгээр саашадаашье хүгжэхэ гэжэ этигэдэг байһан тухайдаа мэдүүлбэ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. Брежнев Норвегиин хаан Улаф V гэгшэдэ үнэн зүрхэнэй амаршалга эльгээбэ.

Премьер-министр Э. Герхардсен Норвегиин арадта һайниие хүсэһэнэйнь түлөө тон ехэ баяр хүргэжэ, саашадаашье эбтэй эетэй хүршэ ёһоной харилсаатай байхабди гэжэ харюугай телеграмма соогоо найдуулна. Советскэ правительствын толгойлогшын Норвегидэ ерэхыень тон баяртайгаар хүлеэнэб гээд Э. Герхардсен тэмдэглэнэ.

(ТАСС).

Н. В. Подгорный, аха дүү республикануудай делегацинууд Баку ерэбэ

БАКУ, майн 28. (ТАСС). КПСС-эй Центральна Комитедэй Президиумэй гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь Н. В. Подгорный Росси гүрэнтэй Азербайджанай нэгэдэһэнһээ хойшо 150 жэл болоһоной ойн һайндэртэ байлсахаяа мүнөөдэр эндэ ерэбэ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Н. Г. Игнатов түрүүтэй Россин Федерациин делегаци тэрээнтэй хамта Баку ерэлсэбэ.

Азербайджан арадай ехэ һайндэрые тэмдэглэлсэхээ ерэһэн аха дүү республикануудай түлөөлэгшэдые Баку хото хүндэтэйгөөр угтаба.

Һонирхолтой, аша туһатай, аятай аяншалга

СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутат, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо А. И. Микоян түрүүтэй СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ хоёр неделиин турша соо хани ёһоор Японодо аяншалһанаа Москвада бусажа ерэбэ.

Делегациин толгойлогшо А. И. Микоян хараһан үзэһэн юумэ тухайдаа хэблэлэй, радиогой түлөөлэгшэдтэ хөөрэжэ үгөө. Тиихэдээ аяншалгамнай һонирхолтой, аша туһатай, аятай байгаа гэжэ тэмдэглэбэ.

(ТАСС).

Советскэ сэрэгэй делегаци хани ёһоор айлшалхаяа Югослави ошобо

МОСКВА, майн 27. (ТАСС). СССР-эй Оборонын министр Советскэ Союзай Маршал Р. Я. Малиновский түрүүтэй Советскэ сэрэгэй делегаци Югославиин Социалис Федеративна республикын Верховно командалагшын орлогшо. Арадай оборонын хэрэг эрхилхэ гүрэнэй секретарь армиин генерал И. Гошнягай уряалаар хани ёһоной аяншалга хэхээ албанай хэрэгээр Белград ошохын тула мүнөөдэр «ИЛ-18» самолёдоор Москваһаа мордобо.

Делегациин составта генерал-полковник М. Х. Калашник, авиациин генерал-полковник П. Н. Кулешов авиациин генерал-лейтенант Н. Н. Остроумов, вице-адмирал Б. Д. Яковлев болон бусад бии.

СССР-эй Спортын бүлгэмүүдэй ба эмхинүүдэй союзай Бүхэсоюзна хоёрдохи конференцидэ

Советскэ Союзай Коммунис …тиин Центральна Комитет, …СР-эй Спортын бүлгэмүүдэй … эмхинүүдэй союзай бүхэ… …на хоёрдохи конференциие, …гээр дамжуулан бүхы со… … физкультурнигууд болон …тсменүүдые, тренернүүд ба …культурын багшанарые ха… …ар амаршална.

Социализмын эрхэ байдал… … физкультура хадаа соёлой …уулалтын таһаршагүй ху… …, арад түмэниие коммунис …ор хүмүүжүүлхэ шухала ар… …дай нэгэн болоно. Пред…ятинууд, барилганууд дээ… … эмхи зургаанууд, совхозууд … колхозуудта, илангаяа эхин, тусхай дунда, дээдэ һургуулинуудта бэе махабад элүүржүүлхэ хэрэгые, спортын хүдэлмэриие бүхы хэмжээгээр хүгжөөхэ ехэ зорилго мүнөө физкультурна хүдэлөөнэй урда табигданхай. Спортын эмхинүүд социалис байгуулалтын хангаһан угаа таарамжатай ехэ арга боломжонуудые, бэе махабадай болбосорол ба спортые арад зоной ажаһуудалда нэбтэрүүлэн дэлгэрүүлхын, совет хүнүүдэй аятай һайнаар амарха ябадал эмхидхэхын, спортын үрэ дүн улам һайжаруулхын тула олониитын эдэбхи үүсхэлые бүрин хэрэглэхэ зэргэтэй.

Физкультурнигууд ба спортсменүүд саашадаашье коммунизм эдэбхитэйгээр байгуулалсаха, олониитын хэрэгтэ шударгыгаар хабаадаха, орон дотороо олониитын физкультурна хүдэлөөнэй эмхидхэлшэд болохо байна гэжэ КПСС-эй Центральна Комитет батаар найдана.

КПСС-эй Центральна Комитет алдарта һайхан шэнэ илалтануудые туйлахыень, зунай XVIII олимпийска нааданудта манай Эхэ ороной тугые дээрэ үргэжэ хабаадахыень совет спортсменүүдтэ хүсэнэ.

Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитет.

Совет физкультурнигуудай хуралдаан

…МОСКВА, майн 28. (ТАСС). …СР-эй Спортын бүлгэмүүдэй … эмхинүүдэй союзай бүхэсо…на хоёрдохи конференциин …гэн дээрэ КПСС-эй ЦК-гай …кретарь нүхэр Л. Ф. Ильи… … Советскэ Союзай Коммунис …тиин Центральна Комитедэй амаршалгые уншаба. Тиихэдэнь ехэ дэбжэлтэтэй, баяртайгаар угтаа.

Табан жэлэй туршада союзай хэһэн хүдэлмэри тухай тэрэнэй Центральна соведэй түрүүлэгшэ нүхэр Ю. Д. Машин элидхэл хээ. Мүнөө совет физкультурнигуудай зэргэдэ 38 миллион шахуу хүнүүд жагсанхай. Энэмнай 1959 онойхиһоо 2 дахин шахуу олон байна гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ.

Конференциин хүдэлмэри хоёр үдэр үргэлжэлхэ юм.

Нүхэр Н. С. Хрущев Москвада нээгдэһэн британска хүдөө ажахын выставкые хараба

Британска хүдөө ажахын выставкэ Москвадахи ВДНХ-гай дэргэдэ нээгдээд, Англиин хүдөө ажахын үйлэдбэриин элдэб экспонадууд харуулагдажа байна. Майн 28-да КПСС-эй Центральна Комитедэй Нэгэдэхи секретарь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. С. Хрущев тус выставкые хараба. Тэрээнтэй хамта СССР-эй хүдөө ажахын министр И. П. Воловченко, «Союзсельхозтехника» гэжэ бүхэсоюзна нэгэдэлэй түрүүлэгшэ А. А. Ежевский болон бусад выставкэдэ ошолсоо.

Шубууд ба гахайнуудые ашаг үрэ ехэтэйгээр үсхэхэ тухай хөөрэһэн стенднүүдһээ эхилжэ, выставкэтэй танилсаба. Н. С. Хрущев гахайн ба шубуунай (бролернуудай) шэгнүүрые 1 килограммаар нэмээлгэхын тула хэды шэнээн тэжээлэй гаргагдадаг байһые һонирхобо. Гахайн шэгнүүрые килограммаар нэмээлгэхын тула 3—3.2 килограмм тэжээл, шубуунай шэгнүүрые килограммаар нэмээлгэхын тула 2,2 килограмм тэжээл гаргашалдагбди гэжэ фирмэнүүдэй түлөөлэгшэнэр харюусаа.

Энэ дүй дүршэлдэ анхарал хандуулмаар байна гэжэ Н. С. Хрущев анхаарлаба. Манай хүдөө ажахы үйлэдбэреэ ашаг үрэ ехэтэй болголгын замда ороо гэжэ тэмдэглэбэ.

Тэрэнэй удаа 65.520 дальбараа үдхэхэ аргатай, «Проходной» гэжэ нэрлэгдэдэг, шкафай түхэлтэй инкубаторые харабад. Энэнь хүдэлмэридөө автомат хэрэглэдэг байна. Мүн гибриднэ эмэ тахяануудые Н. С. Хрущевто харуулба. Тэрэнэй дальбараанууд 9 неделиин туршада 2 килограмм шэгнүүртэй болодог юм.

Кукурузын үрэһэ ургуулдаг, сэбэрлэдэг фирмын түлөөлэгшэд түргэн эдеэшэдэг гибридүүдые бии болгоһон тухайдаа хөөрэбэ.

Н. С. Хрущев үрэһэнэй хэрэг эмхидхэлгэдэ, селекцидэ зорюулагдаһан стенднүүдые, тэрэшэлэн элдэб ургамалнуудай үрэһэ арилгаха, илгаха машинануудые хараба.

Ай Си Ай гэжэ фирмэ элдэб янзын минеральна үтэгжүүлгэ ба гербицидые хэрэглэхэ аргануудые харуулба. Полиэтилеэн мэшээгүүд соо үтэгжүүлгэ хадагалдаг аргада Н. С. Хрущев анхарал хандуулаа.

Газарай хүрьһэнэй гандан хахардаг ябадалтай тэмсэхэ, хүдөө ажахыда хэмэл плёнконуудые хэрэглэхэ аргануудтай танилсуулха стенднүүд выставкэ дээрэ бии. Иимэ плёнконууд хэр бүхэ хаб, дахинаа хэрэглэжэ болохо гү гэжэ Н. С. Хрущев һонирхоо.

Тэрэнэй удаа Н. С. Хрущев «Бен-Невис» гэжэ фирмын сортировко хэдэг машиные хараба. Энэ агрегадынь үндэгэнэй шанар шалгадаг, тэрэниие сэбэрлэдэг, шэгнэдэг, зургаан бүлэг болгон илгадаг, багсалдаг байна. Энэ машина часай турша соо 7.200 үндэгэ тингэжэ бэлдэдэг, тэрээниие даажа гурбан хүн хүдэлдэг юм.

«Бернард Матюз» гэдэг фирмэ индейкэнүүдые үдхэхэ арга харуулна. 3 килограмм татадаг «Мини», 5 килограмм шэгнүүртэй «Рождественские», 22 килограмм татадаг «Гигантские» гэжэ гурбан сортын индейкэнүүдые Н. С. Хрущевто харуулба.

Саахарай свёкло тарижа ургуулха хүдэлмэри хүнгэдхэдэг химическэ зүйлнүүд ба машинануудые харуулһан стендын дэргэдэ ехэ хөөрэлдөөн болоо.

Н. С. Хрущев мал ажалай городогто ошожо, шубуунай павильониие хараба. Эндэ ашаг шэмэ ехые үгэдэг (гибридүүд) шубууд асарагданхай. Ф. Г. Сайкс (Оверсиз) гэжэ фирмэ жэл соогоо 283 үндэгэ үгэдэг тахяануудые харуулна.

Удаа тээнь элдэб янзын малнуудые выставкын тусхай талмай дээрэ гаргажа харуулаа.

Англи — хони ехээр үсхэдэг орон. Һайн үүлтэрэй хонидые выставкэ дээрэ асаржа харуулаа.

Британска хүдөө ажахын выставкые хараһанайнь дурасхаал болгон нүхэр Н. С. Хрущевто сагаан гулабхаануудтай клеткэ бэлэглэбэ. Никита Сергеевич энэ бэлэгыень абаха зуураа, выставкэ эмхидхэгшэдтэ баяр баясхалан хүргөө.

Удаа тээнь нүхэр Н. С. Хрущев выставкэ тухай һанамжаяа хэлээ.

(ТАСС).

ПЛАКАТ ХУУДАҺАН

100 үдэртэ—100 килограмм

Зундаа үхэр бурүү бэлшээн таргалуулха шадабари ехэтэй Хүдэриин совхозой мал адуулагшад П. К. Ломоносов, С. С. Гуляевай дүй дүршэл тухай эндэ бэшэгдэбэ. Эдэнэр бэлшээрэ загуун загуунаар хубаарилжа, малаа оролдосотойгоор адуулжа, 1963 ондо 100 үдэрэй бэлшээриин үедэ малайнгаа тус бүриин шэгнүүрые сүүдхэдэ дунда зэргээр 1037 грамм, тэрэ тоодо июнь һарада 1148 граммаар нэмээжэ шадаа.

Энэ жэлэйхидэл адли хабар манай Буряад орондо ганса нэгэл үзэгдэдэг. Колхоз, совхозуудаймнай үргэн уужам бэлшээринь бүри эртүүр ногооршобо. Урда жэлнүүдтэ июнь соошье иимэ ногоон үзэгдэгшэгүй хамнай даа. Адуулганда ябаһан хонид ногоондо садаһаар үнинэй, һүүлэй үдэрнүүдтэ үхэршье ногоондо садажа эхилбэ. Юрэдөө, бэлшээримнай малай таргалхаар, сагаан эдеэнэй дэлбэрхээр шэмэтэ үдхэн ногоогоор хушагдаба гээшэ. Теэд малаа зундаа һайса бэлшээн таргалуулхын тулада иимэ зулгы һайхан үеые яажа зүбөөр хэрэглэлтэй гээшэб?

Колхоз, совхозуудай түрүү адуулагшадай дүй дүршэл мал һайнаар таргалуулгада эхи табижа үгэхэ зэргэтэй. Тиимэ бэрхэшүүл республика доторнай олон. Үхэрэй шэгнүүрые сүүдхэ бүхэндэ 1000-һаа дээшэ граммаар нэмээжэ байдаг малшан ажахы бүхэндэ бии. Тэдэнэрые мянгатан гээд улад зомнай алдаршуулдаг. Торнин совхозой Сергей Заварзин, Жамбал Харпушкеев, Леонид Павлов, Хяагтын Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозой Петр Аносов, тэндэхи Хүдэриин совхозой Павел Ломоносов, Семен Гуляев болон бусад олон мал адуулагшад иимэ алдарта хүртэнхэй. Тэдэнэр «толгой бүхэнэй шэгнүүрые 100 үдэр соо 100 килограммаар нэмээхэ» гэһэн арюун зорилготой.

Түрүү малшадай хэлэһэндээ хүрэжэ байһандань баясамаар. Жэшээнь, Сергей Заварзин зунай мал адуулгын 108 үдэрэй туршада 177 толгой эрэ хашарагуудайнгаа толгой бүриинь шэгнүүрые сүүдхэ бүхэндэ 1050 граммаар, Жамбал Харпушкеев—100 үдэр соо 1040 граммаар, Леонид Павлов—90 үдэр соо 1020 граммаар, Павел Ломоносов Семен Гуляев хоёр—100 үдэр соо 1037 граммаар нэмээгээ ха юм.

Иимэ үрэ дүн алишье колхоз, совхозой адуулгашан бүхэн туйлажа ядахагүй. Зүгөөр эрид шууд зорихо, өөрынгөө ажал хүдэлмэридэ түрүү дүй дүршэл зүбөөр хэрэглэжэ, мал адуулгаяа һайнаар эмхидхэхэ хэрэгтэй. Ушар иимэһээ адуулгашад Павел Кузьмич Ломоносов, Семен Семенович Гуляев гэгшэдэй мал бэлшээн таргалуулгаар туйлаһан түрүү дүй дүршэлые республикын колхоз, совхозуудай мал адуулагшадай анхаралда зорюулан, редакци газетынгээ хуудаһанда толилбо.

Мал адуулан таргалуулха мэргэжэлтэй болоһон замай залууршадай жэшээгээр мянгатан гэжэ суурхаһан адуулгашадай зэргые улам олошоруулха, мал түргөөр таргалуулжа, хямда сэнтэй мяха ехээр абаха социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхэ гээшэ тон шухала.

● ●

САГНАЙ ҮНЭТЭЙЛ

Байгалай үмэнэхи зун дашшье һаа богонихон. Ойлгоошьегүй ябатаршни намарай амин үзэгдэжэ, ногоон хагдаржа, хюруу унажа эхилхэ, тингэһээр хүйтэржэ захалха. Тиимэһээл июнь, июль, август—гурбан һараһаа үлүү һайн саг мал адуулан таргалуулгада олдохогүй. Сагай һайн һаа, хабарай һүүл, намарай эхин һаранuудай 10—15 үдэр абалсажа болохо. Юрэдөөл, жэл соо 110—120 үдэр мал бэлшээн адуулхада эгээл таарамжатай зохид саг шуу. Зарим жэлдэ малые миил 90 үдэрэй туршада гү, али зарим үедэ 130 үдэршье адуулжа болодог ушар үзэгдэдэг. Тиимэһээ байгаалиин уларилда найдаһанай хэрэггүй, харин сагаал үнэтэйдэ тооложо, һайнаар тэрэнээ хэрэглэхэ шухала. П. К. Ломоносов, С. С. Гуляев гэгшэд шадаал һаа, хабар бүри эртүүр адуулха, малаа яаралтайгаар тушаан абажа, шамдуухан зунайнгаа бэлшээридэ гаргадаг юм. Арбаад үдэрэй туршада зунайнгаа бэлшээридэ ябуулжа, тэдэнээ дадхаадаг. Нёдондо залуу малаа майн 20-һоо июниин 1 болотор бэлшээри дээрээ адуулжа һургаһан, тиигээд лэ июниин 1-һээ ёһотойл адуулганиинь эхилжэ, сентябриин 10 болотор үргэлжэлөө бэлэй. Энэнь эгсэ 100 үдэр болоно.

Малые бэлшээн таргалуулжа эхилхэ үеые унжагайруулжа, мүн эртүүр малаа бэлшээриһээнь яаран гаргажа яашье болохогүй гэжэ тэдэнэр хэлэдэг. Тиигэбэл ехэхэн хохидолдо орожо болоно. Адуулган дээрэ нэгэшье үдэр гээгээ һаа, толгой бүхэнһөө килограмм мяха дутуу абаха зэргэтэй ха юм.

Үдэр бүхэниие ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхын тулада нүхэд Ломоносов Гуляев хоёр мал адуулха үдэр үдэрэй гуримые зүбөөр, зоотехническэ заабариин ёһоор зохёохын түлөө һаналаа табидаг. Тэрэ гуримынь иимэ:

	Адуулха саг		
	Июнь	Июль	Август, сентябрь
Үглөөнэй адуулга	5— 6	3— 6	3— 6
Үдэрэй адуулга	7—13	7—12	7—12
	13,30—18	15—19	15—19
Һүниин адуулга	19—22	20—23	20—23
Уһалалга	6, 13, 18	6, 12,	6, 12,
		14, 19	14, 19
Үдэрэй амаруулга	6— 7,	6— 7	6— 7
		12—14	12—14
	13—13, 30,		
	18—19	—	—
Һүниин амаруулга	22— 5	23— 3	23— 3
Адуулха сагынь: бүхыдөө	14ч. 30 мин.	15 час	15 час

Энэ гуримые эдэ хоёр адуулгашад ехэ наринаар сахидаг юм. Хэрбээ шанга халуун үдэрэй болоо һаа, малаа бүришье эртэ заладаг, тиигээд орой байрадань асардаг байна. Һэрюун үдэрнүүдэй болоходо зохёогдоһон гуримайнгаа ёһоор адуулдаг. Зүгөөр июниин түрүүшын хахадта үглөөнэй адуулга 5 часһаа, удаадахи хахадта 4 часһаа эхилдэг.

Үдэртөө һэрюубтэр байхада малые һүни амаруулдаг, хэрбээ аяма халуун болбол, тэрэшэлэн һоно, батаганын олондо үдэртөө малаа тиирүүлжэ амаруулаад, һүниин ехэнхи сагта бэлшээдэг гуримтай. Тиигэжэ сагай эрхэ байдалһаа болож адуулгын гурим ойр зуура хубилгахашье ушартай болодог.

Мал адуулха гурим зохёоходоо, мүн адуулга эмхидхэхэ үедөө эбэртэ бодо малай өөрсэ ондоо ушарынь хараада абадаг. Үнэндөө үхэр гээшэ бэлшэжэ ябахадаа эдиһэн бүхы ногоогоо амаржа байха сагтаа хибэжэ болбосоруулдаг амитан ха юм. Үхэр сүүдхэ соо 30 килограмм, дээшэшье ногоо зулгаажа эдидэг. Зүгөөр тэрэнээ бултынь хоёрдохёо хибэжэ гарадаг. Тиимэһээ эдиһэн ногоогоо хуу дахин хибэжэл шадаһан мал түргэн таргалдаг.

АДУУЛГАШАН—БЭЛШЭЭРИИН ЭЗЭН

Павел Ломоносов, Семён Гуляев гэгшэд бэлшээреэ зүбөөр ашаглаха асуудалда анхаралаа ехээр хандуулдаг. Энэ ушар мал таргалуулха хүдэлмэриин гол шухала зүйлынь болоно.

Эдэ хоёр малшадта Хуурай Хүндын, Алцагадай, Хүдэри голой зарим бэлшээри даалгагдажа үгтэнхэй. Нёдондо болотор эдэ бэлшээринүүдынь ямаршье гуримгүйгөөр хэрэглэгдэдэг байгаа. Мал нэгэл ябаһан газараараа ходо бэлшэдэг һэн. Нигэжэ бэлшээри ашаглахада муу гээшэ ха, бэлшээримнай ёһоор «амарнашьегүй», ногоониинь ургажа үрдинэгүй, бэлшээри ехээр гэшхэгдэнэ гэжэ эдэ адуулгашад мэдэжэ абаһан. Тиимэ бэлшээридэ мал адуулхада таргалсагүй байһыень анхарһан бэлэй.

1963 ондо нүхэд Ломоносов, Гуляев гэгшэд бэлшээриеэ загуун болгон хубаажа, тэрэнээ һэлгэжэ байгаад үхэрөө адуулдаг болохоор зорижо, заабари, туһаламжа үгэхыень мэргэжэлтэдтэ хандаһан байгаа. Энэ зорилго бэелүүлгэдэнь совхозой зоотехнигүүд яһала туһалалсаһан зэргэтэй.

Адуулгаяа хайшан гэжэ тэдэнэй эмхидхэдэг тухайнь хөөрэхын урда тээ загонно гуримаар мал адуулха гээшэ хайшаа, ямар зорилготой юм гэһэн асуудалда харюу үгэхэ шухала. Энээнэй гол зорилгонь хоёр удхатай. Нэгэдэхеэр, мал нэгэ газарта байратайгаар садатараа эдеэлхэ болоно. Хоёрдохёор, бэлшээриин ногоон түргөөр һэргэдэг, ургасатай болодог. Сэхынь хэлэхэдэ, хуушан гуримаараа малаа адуулдаг байхадань бэлшээриин ногоон яашье һэргэдэггүй, хуул малда эдигдэжэ, хүл доро гэшхэгдэжэ байдаг һэн. «Ногооень лэ хуу малда зулгаалгаа һаа, хэрэг дүүрээ, саашаа хамаатай бэшэ» гэһэн хуу хэрэг энэмнай болоно бшуу.

Загонно гуримаар мал адуулга хайшаа удхатайб? Малай һайса бэлшэжэ, ногооеынь хуу эдюулһэн газарай ногоон зунай эхиндэ, дундуур, һүүлдэшье һөөргөө хэдэн үдэр соо хүсэд һэргэдэг, һайса ургадаг юумэ ааб гэжэ эдэнэр адагалһан байна. Хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат нүхэр А. Г. Давыдовай заабариин ёһоор Хүдэри нютагта нэгэ бэлшээриие зундаа, гурбан ээлжээтэйгээр (циклээр) хэрэглэхээр гурим эндэ тогтоогдоһон байна. Түрүүшын ээлжээн 25 хоногтой. Энэ үедэ халсагай бэлшээриин ногоон хүсэд һайнаар ургажа шадаха. Хоёрдохинь—35 хоногтой, гурбадахинь —40 хоногтой.

Нэгэ ээлжээн соо ногооной хүсэд ургажа үрдихын тулада малайнгаа тоо толгойе хараадаа абажа, бэлшээриеэ загуун болгон хубааха хэрэгтэй. Тиихэдээ нэгэ загуун дээрэ малаа 5 хоногой туршада адуулхаар тухайлха. Загуунайнь тооень игэжэ тодорхойлоо. Ногооной хүсэжэ ургаха сагые (25 үдэрые) нэгэ загуунда мал адуулжа, ногооеынь дууһан эдюулхэ сагта (5 үдэртэ) хубаагаад байхадань бүхы бэлшээриинь нэгэ участок 5 ондоо загуун болгогдон хубаагдаха зэргэтэй болоно. Тиихэдэ нэгэ запасной загуун тэрээн дээрээ үшөө нэмэжэ, хамтадаа 6 загуун болгоно. Тэрэшэлэн хоёрдохи, гурбадахи ээлжээнүүдэй загуунууд энэ гуримаар тодорхойлогдожо, тус тустаа 8—9 загуунуудтайгаар хубаагдаа.

Загуунуудынь хэды шэнээн газартай байха юм? Тэдэнэй хэмжээе тодорхойлхын тулада бэлшээриин ургаса, сүүдхэ соо малда хэды шэнээн ногоон хэрэгтэй болохо байһые мэдэхэ хэрэгтэй. Тэдэндэ даалгагдаһан бэлшээриин ногооной ургаса гектар бүриһөө (биологическа) нэгэдэхи ээлжээндэ 30 центнер, 2-дохидо—27 центнер, 3-дахида—25 центнер гү, али бүхыдөө 82 центнер ногоон зунай бэлшээриин үедэ абтахаар тодорхойлогдоһон зэргэтэй.

Зүгөөр иимэ хэмжээнэй ногоое үнэндөө мал эдеэгүй, тухайлхада, 60 процентнь малай тэжээл болоһон. Тэрээн дээрэһээ харахада нүхэд Ломоносов, Гуляев гэгшэдэй бэлшээриин гектар бүриин ногоон 49,2 центнер тухай болоо гэжэ тоо мэдээнинь абтанхай. Тэрээнһээ нэгэдэхи ээлжээндэ—18, хоёрдохидо—16,2, гурбадахида—15 центнер ногоо мал эдиһэн.

Теэд энэмнай ехэ гээшэ гү, али бага гү, хэды толгой үхэртэ хүрэхэ юм? Бэлшээридэ ябаһан эрэ хашарагта хоног соо 35 килограмм ногоон хэрэгтэй гэжэ тоонь абтаа. Нүхэд Ломоносов Гуляев хоёр 146 үхэртэй. Тиихэдээ эдэ мал сүүдхэ соо 50 центнер, 5 хоногто 250 центнер ногоо эдихэ болоно.

Энэл 146 хашарагуудай 5 үдэр соо эдихэ ногоонһоо үндэһэлэн гурбан ээлжээтэ загуунуудай хэмжээн тодорхойлогдоһон зэргэтэй. Жэшээнь, түрүүшын ээлжээнэй нэгэ загуунай хэмжээн 14 гектар (250 центнерые:18 центнертэ), хоёрдохинь—16 гектар, гурбадахинь—17 гектар байгаа. Бүхы бэлшээриинь хэмжээн нэгэдэхи ээлжээндэ 84 гектар, хоёрдохидо—128 гектар, гурбадахида—153 гектар байгаа.

Эдэ загуунууд хоорондоо хуу мужаалагданхай, гадаһа хадхажа тэмдэглэгдэнхэй байха юм. Тиихэдэ загуунуудые ашаглаха, һэлгэхэ болзорынь тусхай календарна түсэбөөр тодорхойлогдонхой. Загуун бүхэн малай 5 үдэрэй туршада адуулагдаһанай удаа 30—35 хоногой хугасаада «амарха», тиихэдээ ногоониинь хүсэжэ ургаха байна. Жэшээнь, 9-дэхи загуунһаа мал адуулагдажа захалба гээшэ. Тэрээн дээрэ июниин 1-һээ 5 болотор мал адуулагдахань. Тиигээд тэрэ загуун 45 хоногто «амараад», июлиин 20-һоо 25 болотор хоёрдохёо ашаглагдаха. Тэрэнэй удаа 35 хоногто мүн лэ амаруулагдаха. Гурбадахи адуулган августын 29-һөө сентябриин 4 болотор үнгэргэгдэхэ. Хажуудахи 8-дахи загуун июниин 5-һаа 10 болотор хэрэглэгдэжэд, 30 үдэр һула байжа, июлиин 10-һаа 15 болотор хоёрдохёо, августын 19-һөө 24 болотор гурбадахяа мал бэлшээгдэхэ жэшээтэй.

Иимэ гуримтайгаар адуулга эмхидхээд байхада 9, 8, 7-дохи загуунууд 100 үдэр соо гурба дахин, 6, 5, 3, 2, 1-дэхи загуунууд хоёр дахин, 5-дахинь нэгэ дахин хэрэглэгдэхэ зэргэтэй.

Загонно гуримаар үхэр адуулдаг болоод байхада мал ургасаар һайн, шэмэтэй үзүүр ногоондо бэлшэхэдээ таргалаагүйдөө арганьгүй бшуу. Минеральна тэжээл болгон дабһан үгтэдэг. Тиихэдээ алишье загуунда мал бэлшэхэдээ уһаар ядалдаагүй, үдэртөө гурба дахин 30 — 30 минутын үедэ уһалдаг байгаа. Нүхэд П. К. Ломоносов, С. С. Гуляев малаа һайса садатарнь уһалхын хойноһоо ехэ оролдодог нүхэд.

ЯМАР ГУРИМААР АДУУЛХАДА ҺАЙН БЭ?

Малаа ямар гуримаар адуулхада һайн бэ гэжэ асуухада адуулгашад Павел Ломоносов, Семен Гуляев «загонно гуримаар лэ малаа адуулхада һайн бэд даа» гэжэ нэгэн доро харюусадаг.

Иимэ гуримай һайн талыень, туһатай ашаг үрыень тоо, баримтанууд элирхэйлжэ үгэнэ. Эдэл хоёр нүхэд тэрэл гурбан бэлшээридээ 1962 ондо эрэ хашарагуудые юрын гуримаар адуулһан юм. Тиихэдэ 100 үдэр соо адуулаад байхадаа, толгой бүриин шэгнүүрые сүүдхэдээ 778 граммаар, тэрэ тоодо июньдэ —702, июльдэ —747, август-сентябрь һаранuудта —891 граммаар нэмээһэн.

1963 онойнь үрэ дүн һураггүй дээгүүр. 100 хоногто толгой бүриин шэгнүүрые сүүдхэ соо 1037 граммаар нэмээгээ (июньдэ —1148, июльдэ —1045, август-сентябрьда —920 грамм). Иихэдээ П. К. Ломоносов С. С. Гуляев хоёрой 1963 оной ажалай дүн урда жэлэйхиһээ 259 граммаар дээшэ байба.

Бэлшээн таргалуулха малые зунай үедэ загонно гуримаар харууһалхада ашаг ехэтэй байһыень энэ һайн үрэ дүн гэршэлжэ үгэнэ. Нэгэл газарта, нэгэл янзын мал адуулһан аад, зүгөөр гуримынь хубилгаад байхадань иимэ һайн, гайхамаар дүн харуулба бшуу.

Загонно гуримаар мал адуулан таргалуулхада үшөө һайн юумэнь юуб гэхэдэ, 1962 ондо нүхэд П. К. Ломоносов, С. С. Гуляев гэгшэдэй нэмээжэ абаһан центнер шэгнүүр бүхэндэнь 7 түхэриг 20 мүнгэн гаргашалагдаа һаа, харин 1963 ондо бүхы гаргашань 6 түхэриг 60 мүнгэнэй болобо.

Гаргашань яахадаа бага болооб? 1962 ондо бэлшээриеэ гуримгүйгөөр, хайша хэрэгээр ашаглаһанһаа болож, малдаа элдэб концентрат, ногоон тэжээл дээрэнь нэмэжэ үгэдэг байгаа. Харин 1963 ондо тэрэ гаргашые 5 дахин, мүн бусад юр… бусын гаргашые 2,5 дахин хаһаһан ба… над. Мал гол түлэб хүхэ ногоогоор т… жээгдээ ха юм. Тиихэтэй хамта малш… дай ажалай түлөөһэн эли бодо дээшэл… Хэрбээ 1962 ондо нэгэ малшанай 100 үд… рэйнь салин хүлһэн 247 түхэриг (һар… бүридэ 74 түхэриг) байһан һаа, 1963 о… до адуулгашан бүхэнэй һара бүриин с… лин 120 түхэриг болоһон зэргэтэй. Загон… но гуримаар мал адуулга гансахан бэл… шээри зүбөөр ашаглаха хэрэг хангана… бэшэ, мүн үхэр түргөөр түлжүүлхэ, тар… галуулха арга олгоно, адуулгашад… ажалайнь түлөөһэ эрид дээшэлүүлнэ.

* * *

МАЛАА ҺАЙНААР БЭЛШЭЭН ТАРГАЛУУЛАЯ

Бэлшээрнингээ газар загуун болгож… хубаарилаад, малаа һайнаар адуулж… эрхимээр таргалуулдаг малшад П. К… Ломоносов, С. С. Гуляев гэгшэдэй дүй… дүршэлые республикын колхоз, совхозу… дай адуулгашан бүхэнэй мэргэжэл шад… бари болгохо ёһотойбди.

Загонно арга хэрэглэжэ, үхэр мал бэ… шээхэ энэ түрүү дүй дүршэлые һайн… шэнжэлжэ үзэхэ, хаа хаанагүй үргэн… нэбтэрүүлхэ талаар колхоз, совхозууд… зоотехнигүүд ехэхэн үүргэ дүүргэхэ зэр… гэтэй. Тэдэнэр шэнэ, түрүү юумые олон… дунда дэлгэрүүлхэ хэрэгые бодотоор үү… хэхэ ёһотой ха юм. Тэдэмнай бэлшээри… газарые ашаг үрэтэйгөөр, эзэн ёһоор хэ… рэглэхэдэнь малшадта бодотоор туһал… уялгатай бшуу. Илангаяа үхэр мал за… гонно аргаар бэлшээдэг болохо, мүн бэ… шээриин газарые зүбөөр, загуун болг… хубаарилжа, тэдэнэйнгээ ногооe хэд… сагта малдаа эдюулхэб гэжэ тодорх… болзор, түсэб табижа үгэхэ зэргэтэй.

Республикын олонхи ажахынуудта ма… муугаар, эмхи гуримгүйгөөр бэлшээд… ябадалда эсэс табиха саг ерээ. Малш… бүхэн бэлшээриингээ газар арбан хүр… гандаал һайн мэдэжэ, тэрэнээ тон га… тай, эзэн ёһоор ашагладаг болохо байн… Юуб гэхэдэ бэлшээриин газарые эмх… гуримгүйгөөр хэрэглэһэнһээ боложо, үхэ… мал шэгнүүрээшье ёһоор нэмээдэггүй… мүн бэлшээришье жэлһээ жэлдэ улам му… дажа байна ха юм. Илангаяа нэгэл бэ… шээриеэ жэл бүри талхижа, үхэр мала… раа үлтирүүлжэ, ногооень халсагай му… болгожорхино. Тиигэжэ урдань эдинсэ… шэмэтэй һайн үбдэг тулама гэхээр ного… той газар, мүнөө һобхон муу, абар таба… ногоотой болонхой. Энэмнай бэлшээрие… бодомжогүй, эмхи гуримгүйгөөр хэрэглэ… һэнэй үрэ бшуу. Иимэ заншалаа орхижо… бэлшээриингээ ногооe һайжаруулха, ш… нарыень эрид дээшэлүүлхэ сагнай боло… Тооложо үзэхэдэ, мүн дүй дүршэл дээ… рэһээшье харахада, бэлшээрие загонно… аргаар хубаарилан, тэндэ мал зүбөөр… адуулаад байбал, ногоонойнь шанар, ур… гасаншье 30 процент хүрэтэр дээшэлдэг…

Үхэр малые загонно аргаар бэлшээхэ… гээшэ тиимэшье орёо нарин хэрэг бэш… Энэмнай түрүү адуулгашадай дүй дүр… шэл дээрэһээ үндэһэлэн суглуулагдажа… бии болгогдоһон арга юм. Хэр угһаа хой… шо малша зоной хэрэглэжэ байһан оно… арга мүн. Гансал мүнөө тэрэмнай эрдэ… наукын туйлалтануудаар батадхагдаа… колхоз, совхозуудай малшадай ажалда… нэбтэрүүлэгдэжэ байна гээшэ. Олонхи… малшад үхэр малаа бэлшээхэдээ загон… но аргын зарим гол зүйлнүүдые яһала… шадамараар бэелүүлжэ, муу бэшэ үрэ… дүн туйладагынь олондо мэдээжэ.

Мүнөө колхоз, совхозуудай зоотех… нигүүд энээниие тон зүбөөр, научна үн… дэһөөр тоолон тодорхойлжо үгэхэ зэргэ… тэй.

Энэ жэл мал һайнаар адуулжа бэл… шээн таргалуулха, шэгнүүрыень ехээр… нэмээхэдэ таарамжатай байхань гээшэ… Иимэ һайн арга боломжые дүүрэнээр хэ… рэглэхэ ёһотойбди.

Бэлшээри дээрэ. Ф. СОРОКИНОЙ фото.

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи нюур.
1964 оной майн 30.

ШУХАЛА АСУУДАЛ: ажалшадай зунай амаралта

...ТНАЙ ПУТЁВКО! ...АМАРГТЫ

...нэ жэлдэ хүн зоной... ...жэуудал һайжарна ... Мүнөө дүтэлжэ байһан сагта республикы... ...781 хүн нютагай ар... ...курортнуудта ошожо ... Дарһан, Ар... ...Шаарабха, Угдаан, ...иск мүн бусадшье ку... ...уд тэдэнние угтана.

...ай 1257 хүн Хара да... ...рье, Крым, Пятигорск, ...үг болон Украинын ...ндо ошожо амар... ...Үгтэхэ бүхы путевко... ...3057-ниинь гүрэнэй ...р түлэгдэнэ (30 про...

...аралтын гэрнүүдтэ 7920 ...о үгтэхэ. Союзна ха... ...й амаралтын гэр... ...н 542 путевко бии. Зэ... ...маралтын гэр, Улаан... ...«Учитель» гэһэн ама... ...м газарнуудта ажал... ...лоороо амарха юм.

...өөе нютагай ажалшад... ...эн ажаал хандуулаг... ...Союзна болон нюта... ...урортнуудай 527 путев... ...өө ажахын хүдэлмэри... ...тэ барюулагдахань. ...алтын гэрнүүдтэ 716 ...о бии.

Н. РЫЖКОВА,
Облпрофсоведэй хүдэлмэрилэгшэ.

Зунай һайхан саг эхилээ. Ажалай эршэтэ зургаан хоног үнгэрбэ. Амаралтын үдэр. Үгышье һаа, бүхэли жэлдэ «унаһан малгайгаа абангүй» ажалһан хүнүүд зэлжээтэ амаралтаяа абажа, курорт, аршаануудта ошоно, бэеэ эмшэлүүлнэ, амаралтын гэрнүүдтэ зорино.

Зунай үдэр ямар һайхан бэ! Ой модон, сэсэг ногоо-ной хамар хадхама хангал. Толгой һэрюусүүлһэн тунгалаг агаар. Шүдэ хаха ташама хүйтэн аршаан, булаг. Иимэ үдэр амаран, сэнгэнгүй яаха гээшэб! Хото городой хүн зон городноо саана, холо ошоно, город соохишье сэсэрлиг соогуураа сэнгэнэ. Хүдөө нютагай ажалшад тэдэнһээ юугээршье дутанагүй.

Ажалшадай зунай үеын амаралтые эмхитэй һайнаар, бэеын элүүр мэндэдэ ашаг ехэтэйгээр, зохид, сэнгэү. ху-хюунээр үнгэргэхэ тухай материалнуудыг, уншагшад, танайгаа анхаралда доодро толилбобди.

ГОРСОВЕДЭЙ ХАРАА, ТҮСЭБҮҮД

Улаан-Үдын горсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо А. А. Лебедев ажалшадай зунай амаралта тухай хөөрэбэ.

Апрелиин 20-до гүйсэдкомой зүблөөн дээрэ городой ажалшадай зунай амаралта тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдээ. Майн 31-һээ эхилжэ, олоной сэнгэхэ газарнууд нээгдэхэнь: Комсомольско арал, Дээдэ-Онгостой, Тальцы, Сэлэнгын баруун бэе.

Амаралтын үдэрнүүдтэ гансашье городой хүнүүд бэшэ хүдөөгэй ажалшадшье эндэ амаржа болохо байһаниинь хараада абтана. Амаралтын газарта хүнүүдые абаашаха транспорт тухай нэгэ хэды үгэ хэлэлтэй. Үнгэргэшэ жэлдэ арал ошохо автотээбэриин болон таксамоторно ажахынууд артэнйэ арга хэмжээ абаха ёһотой болоно.

Байгал хүрэтэр ошохо тусхай поезд явуулха тухай һанаан бии. Энэмнай гансал амаралтын үдэр ааб даа.

Зунай халуун үдэрнүүдтэ хүн зон уһа гол тээшэ ошодог. Шунгахада аятай. Ерэхэ жэлдэ улаанүдынхид умбалгын гоё һайхан газартай болохонь. Тэрэнэй проект дээрэ Ленинградай дээдэ һургуулиин хүдэлмэрилэгшэд ажаллажа байна. Энэ барилгада 400 мянган түхэриг һомологдонхой. Үдэ мүрэн Сэлэнгэдэ шудхаһан газарта хүнүүд үһанда шунгажа, наранда бэеэ шаража сэнгэхэ.

Эдэ бүхы ажал ябуулга дүүргэлгэдэ хотын райоино Соведүүд туһалха. Олониитын эдэбхитэй хабаадалсалгатайгаар ажалшадай зунай амаралта үнгэргэхэ гэшэ баранай хэрэг.

МАНАЙ ГААРГАДА ХЭСҮҮ ГОЁЛ!

Баргажан нютаг гээшэмнай Буряад ороной «Швецари» гэгдэһэн Түнхэн нютагһаа заахашье дутахагүй. Үзэсхэлэн гоё ой модон, үндэр орьёл уулануудшье байха. Тунгалаг уһатай аршаан булагууд Баргажанда хэды олон гээшэб! Хүнэй амархал баймаар.

Ажалшадай зунай амаралтые хайшан гэжэ һайнаар үнгэргэхэб гэһэн асуудалые бидэ аймсоведэй гүйсэдкомой зүблөөн дээрэ хаража үзөө һэмди. Ажалшадай амаралтые һайнаар эмхидхэхын тула нютагай аршаанууд дээрэхи байра байдал заһабарилжа, һэргээжэ эхилээбди.

Гаарга нютагта колхоз, совхозуудай хүсөөр амаралтын гэр байгуулагданхай. Эндэ жэл бүхэндэ хүнүүд айхабтар олоороо амардаг юм. Мүнөө тэндэ столово, медпункт, 1 магазин хүдэлхэ юм. 80—90 хүнэй байха хамтын байра түгэс бэлэн болонхой.

Алла гэжэ газартахи аршаанай байра байдал заһагдажа байна. Тэндэ хамтын байра, столовын гэрнүүд бии юм. Хүнэй ороохо ваннын гэр түхэрэгдэжэ байна.

Буряадай хоёрдохи «Швецари» Баргажан нютагтамнай ерэжэ амарыт.

Т. ЯРОПОЛОВА,
Баргажанай аймсоведэй гүйсэдкомой секретарь.

Улаан-Үдын үйлэдбэрнин управлениин Гильбэрэ нютагай «Коммунизм» колхоз гоё һайхан газартай. Баруун нуурай эрьедэ амаралтын гэр баринхай. Эндэ ажалай түрүүшүүл ээлжээлэн ерэжэ амардаг. Амаралтын гэрэй дэргэдэ столово, улаан булан бии. Эндэ амарагшад үдэшэндөө телевизор хараха, радио шагнаха аргатай юм. Зураг дээрэ: амарагшад нуур соогуур онгосоор сэнгэжэ ябана.

А. МАНТАЕВАЙ фото.

СЭСЭРЛИГ СОО СЭНГҮҮ...

...ытаг сабар агаарта ...ьше һонор. Эдэ ...барихадаа, эдиһэ... ...медахэгүй, яха... ...үүлжэрн болохоо ...Зунай халуунда ...ұгалша нэгэ аяга ...уудаһаа хан... ...расхагүй. Нёдондо ...ягдаа наймааный ...угэрдэлгэ нилээд ...тан шүүмжэлэлэй ...уудые амарагшадай ...у дулаһан байха ...Харин мүнөө жал...

...н-Үдын столово... ...трестын дирек... ...ир Косовойн хэ... ...бөр улаан-үдын... ...на жэлдэ аятай ...марахань.

...ашковой нарамжата ...урын болон амарал... ...парк зундаа ган... ...комотив-вагон за... ...дын хүдэлмэри... ...элдэн бэшэ, харин

ондоошье районудай хүн зоной дуратай газарынь болодог юм. Энээниие хараада абаһан худалдаа наймаанай хүгэлэнүүд эндэ буфедүүдые олоор эмхидхээ. Халуун хэрэ, уһатай павильон худална. Мороженэ, һэрюусүүлдэг умдаа, пива худалдаха кафе нээгдэхэнь. Үшөө тиихэдэ элдэб зүйлэй эдеэ хоол, салхар боохор, пряник, папирос худалдаха 2 буфет нээгдээ.

Спортсменүүдэй эдеэ хоолдо дуратайшаг байгаагүйдэ, хэн эдимэршэгдэхэн байба гээшэб даа! Һайсахан «хүлгэһэнэй» һүүлдэ халуухан эдеэ бариадаа ямар аятайб? Тиимэл хадань Буряадай АССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ халуун эдеэ балдаха кухни түхеэрэгдэнхэй. Электро-пеэшэн, холо-

дильник тэндэ табигдаа. Мүн «Динамо» стадион дээрэ иимэ павильон нээгдэхэ юм.

Үлэндэ тамаржа сэнгэхэ дуратайшуул уһадахи станци ерэгты. Эндэ үдэр бүри буфет худалдаха. Нёондо амаралтын үдэрнүүдтэ ганса буфет нээгдэдэг бэлэй, харин мүнөө амаралтын үдэрнүүдтэ 2 буфет ажаллаха.

Городой саана, холо ошожо амарагшадта ямар анхарал хандуулагдахаб? Хайрсаг, сүүлэхэ соохоной «юумэхэниие» шарабһанай хэрэгүй болоол эха. Нүхэр Косов бидэниие иигэжэ найдуулна. Комсомольско арал дээрэ 4 буфет нээгдэхэнь, Тальцыда амарагшадта нүүдэл буфедүүд ошоно.

Горнишеторгоо р х н ажалшадай зунай амаралтые түгэс бэладхэл...

тэйгээр угтаба. Городой парк соо 5 киоск, Буряадай АССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ 7 киоск нээгдэхэнь.

Ажалшадай сэнгэхэ арал дээрэ худалдаа наймаанай арбан киоск, павильон нээгдэхэ. Мүн «Альбатрос» теплоход дээрэшье киоскнууд худалдаха.

Худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэдэй ажалай түсэб тухай хөөрэлдэбди. Столовонуудай трестын, горпищеторгын, уһан замшадай ОРС-ын хүдэлмэрилэгшэд хэр үгэдөө хүрэгшэ ааб? Саг харуулна бээз. Шалгахаяа мартахагүйди.

Т. ЛОБАНОВА,
арадай университедэй журналистикын факультедтэ һуралсагша.

МАЛШАД АМАРХАЯА ОШОХОНЬ

Хориин үйлэдбэрнин управлениин Үдын совхозой олон малшад, хонишод Баргажан нютагай Алла гэжэ газарай аршаанда амарха дуратай байһанаа мэдүүлбэ. Энэмнай дүтэ бэшэхэн газар. Хубсаһа хунараа абаха хэрэгтэй. Профсоюзай нютагай комитет малшадай амаралтые яажа үнгэргэхэ тухай зүблөөн дээрэ зүбшэн хэлсээд, совхозой машинаар тэдэниие аршаандань хүрэтэр абаашаха, асарха гэһэн шиидхэбэри гаргаба. Һаяар малшад, хонишод амархаяа олоороо хүхюүтэй ошохонь.

А. ИГУМНОВА.

Июниин 1—үхибүүдые хамгаалха уласхоорондын үдэр

СОВЕТ ҮХИБҮҮД ЮУ ХЭХЭ, ХЭН БОЛОХО ҺАНААТАЙБ

Юрий ЯКОВЛЕВ,
уран зохёолшо

Бүхы оронуудтахи наһажаал хүнүүд үхибүүдтэ инаглан дурлахынгаа хажуугаар сэдьхэлээ хаанаагүйшье байһан ушар ушардаг. Сэхэнь хэлэхэдэ, наһажаал хүнүүд зарим үхибүүдые залхуу, үгэ хүүр дуулахагүй, бэеэ аятайгаар абажа ябадаггүй, һуури байрагүй гэхэнээ эхилээд, ёборгон муу зантай, хүниие хүндэлжэ шададаггүй гэхэ мэтээшээн элдэб эсын дүтүү дундануудые олохо, тэдэниие муушалдаг юм.

Тиигэбшье нэгэ ушар намайе һониркуулдаг. Миний ябаһан нэгэшье орондо «Манай ороной үхибүүд залхуу» гү, али «Манай ороной үхибүүд ёборгон муу зантай» гэхэ гү, али үшөөшье ондоогоор наһажаал зоной хэлэхые дуулаагүйб.

Үхибүүд тухай ехэ, ёһото хөөрэлдөөнэй болоходо, тэдээн тушаа ондоо талаһаань — шэнэ үеын хүнүүд болохо байһан тухайдань ажаглагдаг байна. Тиихэдэнь «зулгы», «болбосоронги», «үгэ дууласатай» гэһэн ойлгожонууд ондоогоор — тэдэнэй юу хэхэ, хэд болохо һанаатай байһан тухай ойлгомжоор һэлгэгдэнэ.

Совет үхибүүдтэ өөһэдэйнь коммунис зорилго бии байдаг. Жэшээлбэл, дээгүүр тушаалтай гү, али ехэ салин абадаг гү, али хажуудаа жэмэс сэсэрлиг үргүүлһэн өөрын гэртэй болохо гэжэ һанаашалдаг үхибүүд манайда байхагүй. Ехэ мүнгэ зөөритэй болохо гэһэн хоббог хантаг бодол совет үхибүүдтэ байхагүй. Харбаа хүнүүдэй һанаһандаа хүрэһэн, хүреегүйе буридхэдэг бэро дэлхэй дээрэ бии байбал, Совет орон дотрохи хүнүүдэй «наһаһандаа хүрэһэн хубинь хаанахиһаашье олон байха һэн. Манай үхибүүд өөһэдынгөө аханар, эгэшэнэртэй һанаһандаа хүрэжэ шададаггые харадаг байна бшуу.

Зоримгой һанаашалгануудые бэелүүлхэ бүхы арга боломжо Совет орондо бии ха юм. Хүбүүд, басагадаа одо мүшэд тээшэ ниидэдүү ороонуудай үхибүүдэйнь космонавт болохые һанаашалхань тон бэрхэтэй ха. Манай орон — космонавтнуудай мүндэлһэн ахэ орон. Манай үхибүүд нилээд олон хүнүүд дуратай саргаа газарһаа мултаржа, замбуулин өөдэ дүүлин гарахаар бэлэн байдаг. Олохон хүбүүд, басагадай космонавт болохо хүсэлтэй, тиимэ арга боломжотой.

Хэдэн жэлэй урда тэр үхибүүдые шагнахада, летчигууд болохобди гэлсэдэг бэлэй. Тиигээд

хэды олон пилодууд манайда дэбжээ гээшэб. Мүнөө космонавт болохобди гэдэг үхибүүдтэ баһал тиимэ хуби заяан тудаха байха.

«Газар дээрэхи мэргэжэлнүүдыешье» һонирхолтой болгохын тулада Совет орон дотор ехэ юумэн хэгдэнэ. Кубаниин һургаалшадай ажабайдалтай танилсаха зуураа, агроном, ветеринар, механизатор болохые хүсэдэг олон үхибүүдтэй ушараа һэн. Эдэ мэргэжэлнүүдтэ үхибүүд яагаад дурланаб? Шэнэ юумэ хаалан зохёохо гү, али олохо, түрүү юумэ толгойлхо болохо байна бшуу. Дадал, заншал болошоһон юумэнүүдые үхибүүд дуурайха дурагүй, эдэниие манай ном һудар, һургуули тиимэ лэ һургана. Кубаниин станицануудай үхибүүд дамы юумэ һанаашалдаагүй байха. Тэдэнэр газар дээрэ ажаһуудаг хадаа тэрэнэйнгээ амарааа эдлэгдэжэ байһые харана ха юм.

Совет үхибүүд зохёон байгуулха ажал архилхэ дуратай юм. Энэнь хүдэлмэришэн гү, али врач, агроном гү, али эрдэмтэ болохо хүсэлтэй үхибүүдэй һанаа нэгэдхэнэ. Ажабайдалнай дуршалта, тодорхойлохэхэ, «бэрхэшээл дабаха заамаар ябаха».

«Манай үхибүүд коммунизмын үедэ ажаһууха» гэһэн уряа манайда гаранхай. Коммунизм байгуулха хүсэлтэйбди. Энээние аяар холын хэрэг гэжэ халажа болохогүй. Июндэб гэхэдэ, тэрание байгуулха тодорхой тоо тоолоожо гарғаһан боломжо бэлэн ба бусад бүхы юумэ мүнөө манда бии. Средагай болохоёо байһые вторнигто мэдэдэг шэнгээр ерээдүйнгөө байдалые али тодоор мэдэнэбди. Энэмнай үхибүүдэй хүмүүжэл болбосоролдо нүлөөлнэ. Ерээдүйдэ ямар болохо тухайда байд гэр лэ үхибүүдэй өөһэдынь үүсхэлээр байгуулагдахань. Тиихэдэ гансал ерээдүйн техника бэшэ, мүн баһа хүн зоной ажабайдалда саашадаа болохо хубилалтануудые үхибүүд һонирхуулдаг байна.

Нэгэ булаалдаата хөөрэлдөөнэй үедэ хэнэйшье иимэ асуудал табиһаниинь һананаб:

Ерээдүйн байдалые өөрынгөө гараар байгуулхалсабал дээрэ гү, али унтаад, ерээдүйдэ һэрибэл дээрэ гү?

Энэ асуудалынь ехэ шууяа татаһан юм. Онтохонууд соо хэлэгдэдэг шэнги балархаанаар ерээдүйн байдалда орохо дуратайшуул үсөөн байгаа.

Үхибүүдэй абари зангынь хөөрдэм, тогорхой байдаг. Манай хүбүүд хүсэл бодолоо бэелүүлхын тула бага балшар байһаа бодото хэрэг бүтээхэ гэжэ оролдоно. Манай орон дотор элдэб кружогууд эмхидхэгдэнэ. Тэдэнэй һаяарнуудыешье дурдабал, эдир техникүүдэй кружок, эдир натуралистнуудай кружок, мүр хайгшадай, эдир далайшадай гэхэ мэтэ һонин кружогууд олон байха. Үхибүүд эдэгээр дамжуулан дуратай юумэнүүдтэе танилсажа эхилнэ. Ганцашье эндэ бэшэ ааб даа! Манай үхибүүд олон янзын ажал хүдэлмэридэ хабаадалсадаг: хаягдаһан түмэр суглуулдаг, огород тарьяад түүлдэг, элдэб онһон нарин механизмнуудые ухаалан зохёодог, ашагта малтамалнуудые бэдэрдэг юм. Түрүүшээр һургуулиин оршондохи газар дээрэ үхибүүдэй хүсөөр үргүүлэгдэд, хойто жэлдэнь колхозуудай поли дээрэ тарагдаг байгаад бологһон хэдэн үргамалнуудые би мэдэхэб. Хүдөө ажахын хүдэлмэри хэхэдэ таарүү, хүнгэхэн мөөрнүүдые нухэдтэйгөө хамта ухаалан зохёоһон Новосибирскын хүбүүе танихаб.

Үхибүүдые манай мүнөөдэрэй айлшад, ерээдүйн азад гэжэ ородой агууехэ шэнжэлэгшэ Виссарион Белинский нэрлэһэн юм. Үхибүүд ганса айлшад болохо дурагүй, туһалагшад болохо хүсэлтэй байдаг. Үхибүүд мүнөө унтаад, ерээдүйдэ сагта һэрихэ дурагүй, харин ерээдүйн байшангай һүүрида шулуу табилсуулхые гэһэн эрилтэ хадаг юм.

Манай үхибүүдэй һанаһандаа хүрэхэн, һэрбайһандаа абахын тулада эб найрамдал хэрэгтэй. Энэнэй тулада ядерна туршалта хорихо, буу зэбсэг хураха, амгалан байдалда ушалха бүхы юумэ бүтээхэн тула ехэ оролдолго гарганабди.

Үхибүүдые хамгаалгын үдэр— манай үхибүүдэй жаргалай түлөө тэмсэдэй үдэр мүн. Энэ үдэр Совет ородой эсэгэнэр, эхэнүүд үхибүүдэйнгээ эол жаргалтай байхын тула оролдоно, дайн сэрэг хэрэггүй гэжэ дахин дахинаа мэдүүлнэ.

(АПН).

Арадуудай хоорондын эб найрамдалай, хани барисаанай политикын илалта

Москвагай радио болон телевиденеэр Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгэ тушаа гадаадын хэблэл иигэжэ бэшэнэ

СОФИ, майн 28. (ТАСС). Арадуудай Нэгэдэмэл Республикада хани ёһоор айншалгынгаа дүнгүүд тухай Советскэ правительствын толгойлогшо Н. С. Хрущевэй радио болон телевидени дээрэ хэлэһэн үгые «Арадуудай хоорондын хани барисаанаа, нүхэрэй ёһоной холбоонһоо гайхамшагта үрэ гараха», «Империализм болон колониализмда эсэргүүсэн, эб найрамдалай түлөө тэмсэлэй хамтын зорилго», «Империалистнуудта, колонизаторнуудта, мулжагшадта эсэргүү тэмсэлдэхи нагадал», «СССР далхэйн империализмда эсэргүү хүдэлөөн бэхижүүлнэ» гэһэн гаршалгуудтайгаар Болгариин түрэй газетанууд түрүүшынгээ хуудаһануудта мүнөөдэр толилоо.

Асуан совет-араб хани барисаанай һүдэдэ тэмдэг болоно гэжэ «Отечествен фронт» газетэ Н. С. Хрущевой үгые толилходоо онсолон тэмдэглэһэн байна. Бээд даанхай байдалайнгаа түлөө тэмсэжэ байһан, мүн шэнэ байдал зохёон байгуулха замаар дабшажа ябаһан арадуудта СССР холодоо дэмжэжэ үзүүлхэ гэжэ газетэ савшань бэшэнэ.

СССР хадаа империализм болон колониализмда эсэргүүсэн тэмсэжэ байһан арадуудай үнэн сэхэ ханинь

болоно гэжэ «Труд» газетэ тэмдэглэнэ.

ВАРШАВА, майн 28. (ТАСС). Радио болон телевиденеэр Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгэ тухай Польшын газетэнүүд түрүүшынгээ хуудаһануудта мэдээсэлһэн байна. ОАР-та Советскэ правительствын делегациин айншалгын дүнгүүд энэ үгэ соонь гаргагдаа. Советскэ правительствын толгойлогшын үгын дэлгэрэнгы ухаые толилходоо, «Жице Варшавы» газетэ иигэжэ онсолон тэмдэглэнэ: «Штандар людых» гэжэ газетэ: «Дабжалгагүй хүдэлгэөн ябуулжа ашата тухай газарта таарүү хани барисаан» гэжэ газетэ тэмдэглэһэн байна.

БУДАПЕШТ, майн 28. (ТАСС). Москвагай радио болон телевиденеэр Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгын ухые Венгриин бүхы түбэй газетэнүүд мүнөөдэр толилоо. «Непсабадшаг» гэжэ газетэ үгын ухые толилходоо, иимэ гаршаг үгөө: «Хрущевэй: социалис зама орохые хүсэнэбди гэжэ ОАР мэдүүлээ». Хоёр гүрэнэй хоорондохи хани барисаан бэхижэнэ, империализмда эсэргүү арабуудай нэгэдэлые Советскэ Союз

дэмжэнэ, ОАР СССР-эй дэмжэлгэ хүлеэжэ шадаха гээд газетэ үгын удхые толилходоо гаршагуудтаа онсолон тэмдэглэнэ.

ПРАГА, майн 28. (ТАСС). Радио болон телевиденеэр СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгые Чехословакиин олониитэ, хэблэл үгаа ехэ һонирхолтойгоор угтаа. Үгын дэлгэрэнгы удхые Чехословакиин радио болон телевидени дамжуулһан байна. Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгын удхые үргэнөөр толилхо зуураа, газетэнүүд иигэжэ томоор гаршагланаа: «Хүгжэжэ байһан оронуудта түлөө ламжа үзүүлхэ тээшэ аха дүүгэй холбоотой бата бэхи бүхы үндэһэ һуури болоно» («Руде право»), «Арадуудай хани барисаан эб найрамдалые бэхижүүлнэ» («Лидова демократие»), «Колониализмда эсэргүүсэн хамтадаа тэмсэхэ» («Земеделске новины»).

Хүгжэжэ байһан оронуудай национальна экономикые байгуулгадань Советскэ Союзай туһаламжа дэлхэйн империализмда эсэргүү хүдэлөөе шангадхалгада, гүрэнүүдэй хоорондохи хани барисаа, харилсаа холбоо бэхижүүлгэдэ ургаа ехэ удха шанартай гээд үгын удхые толилходоо газетэнүүд тэмдэглэнэ.

ОСЛО, майн 28. (ТАСС). Арабуудай Нэгэдэмэл Республикын болон Советскэ Союзай хоорондохи үгээе ойлголсолго, харилсаа холбоон улам үргэдэн бэхижэжэ гээд Москваһаа абтаһан мэдээсэлнүүдые толилходоо, Норвегиин олон газетэ онсолон тэмдэглэнэ. Радио болон телевиденеэр Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгын удхада мэдээсэлһэн соонь найрууламдахай.

Советскэ правительствын делегациин ОАР-ай хүн зон үгаа ехэ халан халуунаар угтаһан тухай газетэнүүд тэмдэглэһэн байна.

КОПЕНГАГЕН, майн 28. (ТАСС). Арабуудай Нэгэдэмэл Республикада айншалгаа зорюулан СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущевой Москвагай радио болон телевиденеэр хэлэһэн үгэдэ Даниин мүнөөдэр гарһан түбэй газетэнүүд гол анхаралаа хандуулна.

Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгын удхые толилходоо, хүгжэжэ байһан оронуудтай туһаламжа үзүүлхэ тээшэ СССР-эй интернациональна уялга бэелүүлэн эрмэлзэдэг газарые «Ланд ог Фольк» гэжэ газетэ тусгаар илгаруулжа бэрлаһан байна.

Ганалга эб найрамдал бэхижүүлгэдэ туһалха

..., майн 28. (ТАСС). Премьер... Хрущевой Норвегидэ ерэхэ... ...тайбанаар зэргэ оршон ...ний дура хүсэлые агууехэ ...хэ хани һайн харилсаатай ...най эрмэлзэлые бидэнэр ...бэй гээд стортингын (пар...) ...далгаан политическэ ...ституционно комитедэй түр... ...Финн Му Норвегиин хү... ...н зохихилха партиин ...бай суглаан дээрэ мэдүү... ...скэ Союзай политика ...ха ганаха зоримготой гээд ...ү зааган. «Хрущев эб най... ...түлөө эршэтэйгээр, шууд ...бор тэмсэгшэ мүн» гээд тэ... ...н тэмдэглэһэн байна. ...Лтын амжалтатайгаар ун... ...тулада бүхы шухала юумэ ...ра халагша хэжэээ. Эб най... ...рахсоороондын шэнэ оршон ...эйн болон баруун ороноуу... ...хоорондохи холбоое бэхижүүлхэ ...оо айншалга туһалха бай...

...ЛАНГЕ: Хрущевой ...шалга туһатайшье, хэрэгтэйшье

..., майн 28. (ТАСС). Премьер... ...Хрущевой хойто оронуудта ...туһатай, таатай һайн ушар ...гээ правительство тоолоно ...нэй парламентда гадаадын ...ба асуудалнуудаар үгэ ха... ...сахада, Норвегиин Гадаа... ...эрэлүүдэй министр Х. Ланге ...мэдүүлээ. Эб найрамдалы... ...инь шэнэ юунһээшье үлүү ...туй эрмэлзэлгэ манадта бии ...гэһэн һайса мэдэрнэбди. Сэ... ...ть ханамжаха мэдэлсэлгэ али... ...гэ араха болодые бури ...ойлгожо абаха хэрэгтэ ту... ...дааха байна. Энэ хадаа хүр... ...харилсааниуудыемнай саа... ...бүр һайжаруулха байна. ...министр Хрущевые, тэрээн... ...сэлсэжэ хүнүүдые архи... ...арто урдынгаа заншалай ...ундэтэй һайнаар бидэнэр уг... ...гэжэ мэдүүлжэнэб», правительство стортингын (парламентын) ...дамжэрдэхэ байһанда этиг... ...министр хэлээ.

Эдэ үдэрнүүдтэ Токио городой үйлэнүүдээр ажал хүдэлмэригүй хүнүүдые олоор харахат. 1964 оной март һарада Японидо ажал хүдэлмэригүй 400 мянган хүн бии гэжэ тоологдобо. Зураг дээрэ: тэдэнэй нэгэн Японой ниислэлэй үйлсэдэ һууна.

АПН-эй фото.

Харилсаа холбоон хүгжэнэ

ХЕЛЬСИНКИ, майн 28. (ТАСС). Научно-техническэ харилсаа холбоогой талаар советско-финляндскэ комитедэй 10-дахи сесси мүнөөдэр энэ хүдэлмэреэ дүүргэбэ. Сесси ханн халуун, үгээе ойлголсолгын оршон байдалда үнгэржэ, комитедэй 9-дэхи сессиин шиидхэбэринүүдэй дүүргэлтын дүнгүүдые гаргаа, хоёр орон хоорондо научно-техническэ харилсаа холбоо саашадань хүгжөөхэ талаар дурадхалнуудые хараалаа.

Баталагдаһан протоколой ёһоор финскэ эрдэмтэд болон мэргэжэлтэд 1964 ондо СССР-тэ ерэхэ, хэдэ хэдэн үйлэдбэритэй, научно-шэнжэлэлгын түбүүдтэй танилсаха. Мүн совет эрдэмтэд болон мэргэжэлтэд Финляндиин ошохо, тусхайлбал, холимол үтэгжүүлгэ гаргалгатай, фанерна заводуудай түхеэрэлгэнүүдтэй танилсаха байна.

Совет болон фин эрдэмтэдэй, мэргэжэлтэдэй бэе бэедээ айлшалалсалга хоёр ороной үгээе ойлголсолго, хани ёһоной холбоо барисаагаа сашадань хүгжөөхэдэ туһалха гүнзэгы ашагтай байхань хоёр тала элирхэйлэн мэдүүлээ.

Советскэ делегаци Дж. Неругэй дурасхаалые ёһолон хүндэлбэ

ДЕЛИ, майн 28. (ТАСС). СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо А. Н. Косыгин, тэрэнтэй суг ябалсаһан хүнүүд, тэрэшэлэн СССР-һээ Индидэ байдаг элшэн сайд И. А. Бенедиктов усэгэлдэр наһа бараһан Джавахарлал Неругэй үргөөдэ ороод, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущевой, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. Брежневэй, СССР-эй прави-

тельствын зүгһөө наһа барагшын хүүрсагай дэргэдэ венокнуудые табиба. Наһа барагшын басаган Индира Гандида, тэрэнэй дүү басаган Махараштра штадай губернатор Виджай Лакшми Пандидта Н. С. Хрущевой, Л. И. Брежневэй, Советскэ правительствын, бүхы совет арадай зүгһөө А. Н. Косыгин гүнзэгы ехэ шаналал дамжуулаа.

Инди Джавахарлал Неругэй хахасаба

ДЕЛИ, майн 28. (ТАСС). Усэгэлдэр наһа бараһан Индиин премьер-министр Джавахарлал Неругэй бэе үгөө сообноно мүнөөдэр Үдын хойно гаргагдаа, уһар бүүгэй лафет дээрэ табигдаад, Джамна мүрэнэй эрье дээрэ шатааха газарта абашагдаа. Индиин элитэ ехэ ажал ябуулагшые һүүлшынь замда мордоуулхын тулада ерэһэн хэдэн зуун мянган индиинхид, мүн хүдөөлүүлэгдэһэн эрэһэн гадаадын делегацинууд хуушэд Неругэй бэеые лафет дээрэһээ абажа, хүдөөлүүлгын түүдэг

тээшэ абаашахыень ажаглан хаража байгаа. Индиин хуушанай заншалай ёһоор наһа барагшын турэлхэдэй нэгэн — Неругэй ача Санджай түүдэгые шатаа.

Джавахарлал Неругэй бэеые шатааһан хойно хадагалха ёһолол хэдэн хоногһоо болохо юм.

БУРЯАД ҮНЭН
3-дахи нюур
1964 оной майн 30.

Цэдэн ГАЛСАНОВ

ЭНЭРХЫ ХАЛУУН ЭЖЫМНИ

(ДУУН)

Юhэн hарынгаа турша соо
Зурхэн дорхоноо хадагалжа,
Арбан сагаахан хургаараа
Үдэр, hүнигүй мансылжа,
Һорби дүрөөдэ хүргөөлшин,
Тахим дээрэмни тэтаалшн,
Хүлым дүрөөдэ хүргөөлшин,
Бэеым бүүргэдэ hуулгаалшн,
Эбиргэй дулаан эхэмни!
Энэрхы халуун эжымни!
Амтан үрмэтэ хүхөөрөө
Амин голыем залгуулжа,
Аялга hайхан дуугаараа
Амар нойрыем мануулжа,
Эрын нэрэдэ хүргөөлшин,
Энэ болгожо табялшин,
Эмнигэй жолоо үгөөлшин,
Эрдэмэй дээжэ заагаалшин,
Эбиргэй дулаан эхэмни!
Энэрхы халуун эжымнин!..
Алтан дэлхэйнгээ мандал дээрэ
Арбан үхибүү түхеэжэ,
«Эхэ Баатарай» алдар дээр
Энхэ залуугаа юреэжэ,
Дахин намала дурдаалшн,
Дахин үриеэл таалаалшн,
Эхэ ороноол магтаалшн,
Эхэ, эжымни,—зандаалшн!..
Эбиргэй дулаан эхэмни!
Энэрхы халуун эжымнин!..
Аймаг, hомондоо нэрэжээд,
Алдар солоёо хадагалжа,
Холо ойроор туржэжээд,
Худа худагы гүүлэжэ,
Айлай хоймортэ hуубалшн,
Амар жаргалаа барибалшн!..
Аша гушаяа үргэбэлшн,
Амар заяагаа... алдабалшин!..
Эбиргэй дулаан эхэмни!
Энэрхы халуун эжымнин!...

БЭЕЛҺЭН ХҮСЭЛ

Дымбрен Арданович Мунконов... Энэ хүн бухы Аха нютагтаа алдаршаhан байхаhаа гадна, Москва, Ленинградай эрдэмтэдэй дунда мэдээжэ болонхой юм.

Тэрэ хадаа анха залуухаа эхилээд, hубэлгэн хурса ухаагаараа, ангууша бэрхээрээ айл аймаг соогоо суурхадаг hэн... Үшөө Жахнаа нютагтаа ажаhуухадаа, арбан табан алха hаhантадаа үетэн нүхэдөө суглуулжа, үдэшэй hүниин утаа ульгэр таабари «урадхуулдаг», элдин дулаан зунай саг hааhь, эмнигүүдые унажа hургадаг, барилдаанда бай баридаг, урилдаанда урид ерэдэг юм hэн ха.

Эгээл энэ алха наhандаа тэрэ эрын шадал туршаха гэжэ эсэгынгээ мори эмээллэжэ, «Эрээн» уулаяа эгсэ дабуулhан юм ха. Тиигээд лэ урдаа энэ гэнтэ ерэхэдээ, нарин моринойнгоо нахиима ойлгоод ааша саашаа ой бугаа hэн ха. Хабирга дээгүүр хабтайhан ганзагынь дээжэ—хара гүрөөhэнэй арhан, булгайр зузаан уута соонь булга, хэрмэн дүрэн байгаа гэлсэдэг. Түрүүшын агнуурhаа тиимэ баян олзотой ерэхэдэнь, зон нүхэдынь ехэ угтамжа хэhэн, баяр найршэ болоhон юм хаш. Тиигэбэшье hаа, арбан табатайхан Дымбрен үшөөл бахаяа ханаагүй:

— Байзагты, байзагты.. Бар тайгын эзэн—бартахи барихадаа бахархажа яалайб. Бабай эжын элдэhэн, баран зоной бардаа лэ хашаг хаям. Баялигай ехэ баялиг — зэндэмэни шулуун! Энээниеел оложо, асаржа шадаа hаа..., — гээд «дуугардаг»

Һада—духа сагаан «Рэншэн hүмбые» дуугай шэртэжэ зогсоо hэн гэлсэдэг.

Тэрэ гэhээр Дымбрен Ардановичые бухы Аха голоороо нилээдгүй аяншалаа: Тэмээлигэй агынуудаарш ябаа, «эрлиг хатуу» гэгдэhэн «Рэншэн hүмбын» хирхар дээгүүршье дамжаа, нюдэ алдама «Нүхэн» дабаашье гаталаа, хандагай бугын бэлшээри дээрэшье хоноо, халуун уhата аршаануудые олоо... Теэд тэрэ «зэндэмэни шулуун» гэгдэhэн олдоогүй. Али тэрэнь хан бүргэдэй элижэ хүрэхэгүй хадын оройдо байгаа юм гү, али ханатама агнууршын хашшар хабhан соо нюургашоо юм гү даа. Али тэрэ «улын эзэн» нюугаад гэдэгынь нюужа даража хэбтээ юм гү... Үгы даа, үгы, огто тиимэ бэшэ байгаа. Урдаhан барга сагта түрэhэндөө нүхэр Мунконов эрдэм бэшэггүй улажэ хохидоhон, тэрэнэй урашагаар хүсэhэн хүсэлынь бэелөнгүй уляжа түйлаа хүрэhэн.

— 1939 ондо манай ниша элитэ ехэ эрдэмтэ-геолог С. В. Обручев ерэжэ, хуби заяандам эрдэ ехэ хубилалта болоо юм,— гэжэ нүхэр Мунконов мүнөө хөөрэдэг.

Түрүүшынхээ энэ дурсагдаhан хоёр нүхэд уулзаад байхадаа, хэдэн сүүдэ хөөрэлдэhэн, үгэ хүүрээ ямаршье hайндаа юм.

Тиигээд лэ Аха мүрэнние үрудэжэ, Тувадахи Таина уула зүрэхэ маршрут табиган, мэльгэн сагаан саарhан дээрэ мэдээнүүдые бэшэлгэн, хэдэн хоног түхеэрэлгэн, мори унаа бэлдэлгэн... «нарга гараха хирэндэ набшаа hайтай модондо наран хүхын донгодожо» байhан үедэ мордолгон.

— Аянда гараад ябахадаа, Сергей Владимирович Обручев мэтэ хүхюу, хөөрүү хүнтэй ябаhанаа hанагшагүйб. «Байгаалитнай баян байна» гээд лэ ходо амаhаа унагаангүй омогорхожо ябаhан юм,—гэжэ нүхэр Мунконов хөөрнэ.

Тэдэ хоёр түрүүшынхээ тиинэдэ хэдэн зуугаад хүтэл дабаануудые, гол горхонуудые хэмжэл картагүйгээр гаталжа гараа. Энэдэ Дымбрен Ардановичай айхабтар бэрхэ газаршан, аяншан байhанаа харуулаа.

— Ябаhан лэ газараар ябагдаа юм бээ. Зүгөөр Обручевгүй hаа, миин лэ хоохоор газар хэмжээлэн болохо hааб даа... Юрэдөө хада уулануудай наhа «гэбалые», модо шулуунай шанар шанжые тодорхойлходоо эрэшьегүй бэрхэ юм hэн даа... Бурун-голhоо саашаа нилээд ундыдаhанай hүүлдэ нэгэ үндэр дабаанай хормойдо хоноо болоо гэлэшэбди... Янза бүриин шубуудай шаханаан, ехэ эхэтэ ангуудай буухиран тэнда абаhаар лэ соностобол даа. Хэрмэшэ шубуун хэнhээшье урид хашхарhаа. Хэдэй бүүные хэлэнээ хаш даа бэшэндээ... Оршон тойрон ордон үргөө—хадануул. Оройдонь—сахилзама сагаан саhан, хормойдонь—«мүнхын» булаг. Энэние хараhадаа Обручев таабайвни баярлаhан гэлшэнь айхабтар,—гээд Дымбрен Ардановна үргэлжэлүүлбэ.— «Хадануул наhатай байдаг юм гэнэ гүт»,—гээд даин дахин асуухадамни: «Наhатай бэд даа... Харана гүт, ехэ залуу хадануул. 50 миллион жэлэй» гээд Обручевни мижэлэн харюусаа бэлэй. Тиигээд лэ хоюулаа зүтараhан сай, борсын шулэ ужэ, «наранай эртэдэ наягаха» гэжэ, бинь бүүгээ агсажа, нүхэрни булэд алхаяа hуйбадажа, үдэшэ одой болотор уhанай hаба зубшаа. Уула хадаар дүүлээ бэлэйбди. «Мантайгаашa эндэмнай мэзмэр хада гээшэ. Баhа заха хормойгоорнь барта балар бии хааш»,—гээд нүхэрни айхабтар олзуурхан ажаглаа hэн. Гэнэ модо ябаад, газар руу шэнгэhэн горхо харахадаа, бинь олоогүй юмэее оложо хөөрхэдэмни: «эндэшни жаир лэ имирхүү байха. Шохой мраморай үе дамжажа, газар доогуур урдаа бэзаа»—гээд, иишэ үни хээээнэй ябажа танилсаhан мэтээр харюусаа бэлэй,—гэбэ. Үндэр хадымнай үбэр талада үй түмэн арьягар томо хушануул алдалан унаhан хэбтэбэ. Эгээ дайн байлдаанай болоhон газар шэнги. Тэдэнэй дундуур хүhанай сагдуул ходо харбан ургажа, ноб ногоохон набша мүшэрнүүдэд hалхинда хиисхүүлэн далаажа hүүхэ юм. Нүхэрни hайхай лэ ушар дээрэhээ тохёолдоhон тухай тоб байжа ойлгуулжа хөөрөө юм. Гансал гэшэ «тэмсэлэй» hэмни хэлээгүйб.—гэбэ.—Тиигээд лэ эсэтэгрэ ябажа отоггоо ерэхэдэ, эрдэмтэмни утта дүүрэн шулуутай, бинь—худари ангай махатай ерээ hэмди... Академигни бүхэли hүниндөө шубуун дэнгээ носоогоод лэ бэшэжэл hүүха юм. Бишье байшал хэхэ ажалаа одоо hаабзаб. Үнөөхил мяхаяа борголбоб. Энээнниеми «Мунконовой заабаряар мяха борсололго» гээд, аянша геологой справочник гэhэн ном соогоо эрдэмтэмни оруулhан байгаа даа,— гээд Дымбрен Ардановна эльгэ хатана.

Тэрэ ябажа ерэhэнэй hүүлээр Ахын голой геологическэ карта анха түрүүн зохёогдоhон түүхэтэй. Хахасалган дээрээ Мунконовынь: «hайн даа, hайн. Орон нютагаймнай баялиг тодоруулжа үгэбэт»,—гэжэ баясхалан хүргэхэдэнь: «hайн даа, hайн. Та хада уулануудайнгаа хаалга ордонгуудые харуулжа үгэбэт»,—гээд академигынь харюусаа hэн гэлсэдэг.

Тэрэ сагhаа хойшо ангуушан эрдэмтэ хоёр хододоо нүхэсэнхэй. 1940 ондо—Тофалар, 1941 ондо—Захаамин, 1915 ондо— Тупадахи Улэг Паш нютагаар сугтаа байж аяншалаа.

1954 ондо Китайн голдо хамта ажаллаад, Москва хоюулан мордоо.

Ороной ниислэл орожо ерээд байхадаа: «Саянай ордонуудаар та харгышамни болоо hэмнайт. Одоо битнай Москвагай ордонуудаар газаршантнай болоhуубб»,—гэжэ Обручевайнгаа хандажа хэлэhые Дымбрен Ардановна юуhээшье үлүүгээр сагнадаг.

—Табан удэр аяншалаа hэмди. Табан hүни зугаалаа hэмди. Харааггүй юмэеэ хараа hэм, дуулаагүй юмэеэ дуулаа hэм. Москвагай университет, Ферсманэй нэрэмжэтэ минералогическа, СССР-эй Наукануудай академиин палеонтологическа музейнүүд... Ботаническа сад... Зоопарк. Худөө ажахын выставка, Метро...—юрэдөө эдэ бүгэдые ехэл хашаргүйгөөр дахуулжа харуулhан юм,—гэбэ.

Удаань хоюулаа агуехэ Ленинэй мавзолейдэ орожо hүгэдэhэн байха юм.

— Ашата багшымнай захяа заабари бүрин хүсэдөөр бэелээ. Ород, буряад яhатаншье hаа, эрдэмтэ академик жиирэй ангуушаншье hаа, эбтэй hайханаар нүхэсэнэбди. Хэды олон ульгэр мэдэдагшье hаа, ямаршье ульгэр соо иимэ нүхэсэл тухай, хэлэгдээгүй юм,—гээд Дымбрен уяран омогорхоно.

Москвада хахасалган дээрээ:

— hайн hайхан нүхэрни, ута наhа, удаан жаргал эдлэжэ, уталхэгүй сарюун, үбэрхэгүй дорюун ябахаши болтогой,—гэжэ Сергей Владимирович нүхэрынь тамхи юу татадаггүйшье hаа, тамхинай дээжэ залажа, архи юу уудаггүйшье hаа, архины дээжэ аягалжа юрөөгөө hэн ха даа.

Тэдэ мүнөө үедэ Обручевой нүхэр—Мунконов дала шахам наhатай болобошье, үнэхөөрөөшье үнөөхил уталөөгүй сарюун зандаа ябажа байха юм. «Үндэр наhатай болоhо, Аха нютагаартнай дахинаа аяншалха аргагүй болоhондоо шаналнаб. Урда мэтэ ой тайгаараа, хада уулаараа ябажа шадаха байhандатнай атаархан байгаа hэмди... hайн hайхание бултандатнай юрөөн хүсэгшэ С. Обручев»— гээд эрдэмтэ бэшээ юм.

— Саяануудай баялиг тодоруулалсажа, коммунизмын хэрэгтэ хубитаяа оруулалсаhандаа хэмгүй баярлааб. Энэ наhанайнгаа хүсэлые бэелhэн дээрэ тоолонооб,—гэжэ нүхэр Мунконов мэдүүлнэ.

Мүнөө хүсэн дуунай гоё hайхан үе... Хурдан шударгы алхасатай, хурса дорюун харасатай, шандааhайтай хүдэр ангуушан үгэлөөгүй Дымбрен Мунконов Аха голоо зубшан, айхабтар садхалжа ханангяар улам хүнгэнөөр алхална...

Р. ЦЫБИКОВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ

ГАЗЕТЫН МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

Нэгэдэхи хуудаhанда «Агуу үүсхэл уялганна» гэhэн түрүү... шэг. Н. С. Хрущевой США... олониитын элитэ ажал ябуу... У. Бетон гэгшэтэй уулзаhан... хай мэдээсэл, Норвегиин... туциин 150 жэлэй ойн... рөөр дашарамдуулан, Норв... правительство болон ард... дэ Н. С. Хрущев болон... Брежневэй эльгээhэн амар... республикын колхоз совхо... hy hаали ехээр абажа, ун... бэлшээрнүүд малаа таргал... байhан тухай материал... риин совхоз гүрэндэ hy т... хахад мэдээлэгээр түсэбые... hэн тухай совхозой... Тэорский, главна... Мальцев гэгшэд мэдээсэн... хоз, совхозуудай тарялан... hэ абтаhан мэдээнүүд... Николаевай «Саахарна... ции ээдэ» гэhэн корресп... толилогдобо.

Хоёрдохи нюурта Худэри... хозой бэрхэ малшад П. К... носов С. С. Гуляев хоёрой... сагта залуу мал бэлшээ... луулха ажалайнь дүн... хай хэлэгдэнэ. Энэ плакат... даhан «100 удэр соо 100... грамм нэмээхэ» гэhэн...

Газетын гурбадахи хуудаhанда 1920-оод оной комсомол Н... куев «Ши зориготой hэн... соош» гэhэн дурасхаалт... риал «Буряадай комсомол... жэлэй ойе угтуулан» гэhэн... хү гаршаг доро бэшэгдэнхэй... байhаллес» комбинадай үйл... ри-техникын таhагай... инженер Егоровой статья... мобилистнуудай резерв... үшөө дахин» гэhэн... Хилын саанаhаа абтаhан... нүүд тэндэ бии.

Дүрбэдэхи нюурта «Субб... галнууд» гэhэн гаршаг доро... Дунаевай «Жолосшод тухай... гэhэн шулэг, мүн «Бодомо... хьетнай дурадханабди»... юрэнхы гаршаг доро А. Ле... вагай корреспонденци, А. Ха... вагай хурим дээрэhээ... портаж, «Зол жаргалай с... дотор түрүүшын модон»... гаршагтай. Е. Мюссарай... лон бусад hонин материал... фото зурагууд оронхой.

ҺАРАДА ГАРАҺАН ҺАИХАН БАСАГАН

(ҮЛЬГЭР)

Эртэ урда сагта, элдин буряад нютагта, баян Балда алдартай, баггүй хажар hамгатай айлайхи hууhан юм гэлсэхэ. Тэрэ айлайхи эсэгэ эхэhээ гээгдэhэн үншэн ганса басагые үргэжэ хүн болгохомнай гээд, хамаг зөөритэйнь хам шүүрэн абаба. Багахан тэрэ басагые баянай hамган харшалжа, хоол, хубсаhа илгадаг, хүхихэ наадахынь хоридог, хүндэ ажалда зарадаг юм hэн ха.

Набша сэсэг дэлгэhэн нажарай hайхан нэгэ үдэр наранай орохын хирэндэ уйhан hуулга барюулаад, уhанда басагаяа эльгээбэ. Уhанай эрьедэ басагахан урьгы сэсэг түүхэдэжэ, уянгата дуугаа дуулажа, удаахан наадажа hуутарнь, гаарууу хажар hамган эхэнь галзуу шангаар хашхараад, гартаа бургааhа далайгаад:

— Юундэ үни болобош, юу хэжэ hуубаш? Юрэндэг буруутай шамайе hара, Наран абаашаhай,—гэhэн «харшан» тэрэ hамганай хараал шэрээл дуулахадаа, сохоуулхаяа байhан тэрэ басаган собхорон гүйжэ бодохо зуураа:

— Аюулта энэ байдалhаам абарыт намайе hара, Наран! —гэжэ аhан шадалаараа ооголоод, уйhан hуулгаяа абажа, үшөөhөн hөөгтэ хорголдобо ха.

Ооото харша hамганай оог хашхараа дуулаhан огторгойн hара, Наранай урилдан наашаа буухадань агшан зуура hаргама алтан толон сасарба. Аашата хара hамганай алаг хоёр нюдэнь, тэрэ шанга гэрэлдэ тэсэнгүй шаташалай. Улаан тооhо үрхиргэн үншэгүй шангаар hалхилаад, hүрдэн хорохон басагые hөөгтэйнь абаад дэгдэшэлэй.

Алтан наран ахань: «арюухан тэрэ басагаяа харгын хании болгожо хажуудаа абажа ябаарай» гэд hара дүүдээ үгэhэн юм. hуулга барихан басаганай hөөгэй хажууда зогсохонь мүнгэн сагаан hара дээрэ мүнөө хүрэтэрөө мүнхэрөө.

Тэрэ сагhаа хойшо түби дэлхэйн арад зон үншэн хэнэ-шэ багашууhые өөгшөөн хайрладаг болоhон юм.

АЯН ЗАМДА МОРДОБО

Ленинэй ордентэ буряадай оперо, балетэй театрай коллектив зунай үедэ хүршэ область, хизаарнуудаараа ябажа, оперо, балетүүдээ харуулхаар hаяхан аян замдаа мордобо.

hайн зүжэг наадаараа республикынгаа ажалшадые баясуулдаг тус театрай артистнууд Хабаровск, Комсомольск-на-Амуре, Благовещенск городуудаар айлшалха юм. Эдэнэрэй сентябриин арбан болотор зондэхи нютагай ажалшадта 18 оперо, балетүүдые харуулха хүсэлэнтэй.

◆

ТААБАРИ

Майн 23-най номерто толилогдоhон таабаринимнай тайлбари: 1. газета, 2. стул, 3. Гагарин, 4. үбэл, хабар, зун, намар.

1. Гуйбалзуурхан торгообой,
Гушан гурбан гороотой,
Город бухэндөө эдеэтэй,
Эдеэн бухэндөө наймаатай.
2. Шагнаашын газаа
Шаргагша гуун
Шарбан шарбан байна.
3. Хүрин буха хүсэтэй,
Худагар үбгэн hэхэтэй.

Н. РИНЧИНИМАЕВА,
hурагша.

Хори. Дунда Худан.

☆☆☆

Нүгэл хээд,
Нүхэндэ оробо.
Хоёр түйсэ эдеэтэй,
Холбоhон модон гэртэй.
Шодогорхон hүүлгүй аад.
Шонодол алдаар марьядаг.
Дүнды дүнды
Дүрбүүлээ,
Душэ бидэ
Хоюулаа,
Адай, адай
Гансараа,
Адуушан
Бидэ хоюулаа.

Ш-Н. ЦЫДЕНЖАПОВ.

ШОГ, ЁГТО

ЗАГАҺАШАД

Загаhашад элдэб загаhа олоор бариба. Тэдэнэйнь дунда томо газшын тула бии. Загаhашад тэрэ тулые хубаангүй, хэн нэгэ талаантай хүндэ дайралдахаар хүби табиха гэлсэбэ.

Абаха эдихын хойноhоо ошожо ябадаг нэгэ нүхэрынь нүгөөдэдөө шабаабаба:

— Бишни таби наhа хүрэхэеэ байнаб. Тулын хүби намда тудахаар түhала!

— Тэрэние хайшан гээд хэхэ бибди?

— Бараг ааб даа. Шимни бүрүү хаража hуугаад, табигдаhан хүбинуудые хэндэб гэжэ оогтоходомни бэшэнэйгээ нэрэ дурдаарай. Тулаа дээрэ ошоходоо хоолойгоо зhааад орхихоб. Тиихэдэм намда гэнэгдэнээ. Тиихэдэ хамаг юумэн бутэхэ.

Хашхарагшаар hүнэгдэшэ нэрэнь бухэнэ руу хараад hүүба.

— Энэ хэндэб?

— Базарта!
— Энэ хэндэб?
— Петртэ! — гэжэ байгаад загаhанай хубаари хүсэдээ эхилээ. Тиигэhээр байтар тулада тулажа ерэбэ. Хэлсээнэйнгээ ёhоор хоолойгоо заhаха абаан дуулдаба.

— Энэ хэндэб?
— Намда, өөртэм!—гээд хашхаржа hуугша абаа гаралай.

Олзодо ойтой нүхэрнай дурад гутаhандаа:

— Ээ, халаг хара золиг да hаа, — гэжэ абяа гараад, хамхой хобдог байhанаа нүхэдтөө харуулаба.

Ф. БАЛДАЕВ.
Зурагынь авторай.

ХИИДЭ ХӨӨРЭЛГЫЕ ЯАЖА ТЭСЭНЭБ?

Хэблэлэй агентствын корреспондент агаарта зурагаан зуу дахин дэлгэн хөөрэжэ үзэhэн хүнэй уулзаа. Совет врач-физиолог Леонид Китаев-Смык багахан сагай турша хиидэ хөөрэхэ (невесомость) үедөө хүнэй абари занзангай ямар байдагые шэнжэлhэн ехэ материалтай юм. Хоёр зуу гаран хүниие туршажа үзэhэн.

«Ниидэдэг лаборатори» гэжэ нэрэтэй түсхай самолет соо шэнжэлгэ хэгдэдэг байгаа. Самолет гэнтэ агаарhаа түргөөр дээшээ хөөрхэдэ, hуулээрнь доошоо шууhан буудаг байгаа гэхэ. Энэ үедэ хүнүүд хиидэ хөөрэлгые тэсэжэ гараха ушартай болодог hэн.

Туршалгануудай үрэ дүн шэнжэлхэд, хиидэ хөөрэлгэ ямараар хандадагаарынь хүнүүдые хубааршха тэнэ дурадхаба.

Хиидэ хөөрэлгын үедэ урбалдан хүмирэжэ ябанаб гэжэ hанадаг хүнүүд нэгэдэхи бүлэгтэ ороhо гэжэ физиолог тоолоно. Тэдэнэр тархяа урду ниидэнэбди гэхэ гү, али агаарта гэдэhэн дээрэ, хажуу талаараа, нюргаараа халбайжа хэбтэнэб ябанабди гэжэ hанадаг байна. Хиидэ хөөрэлгэ иимэ хүнүүдэй тэнсүүриые алдуулдаг: толгойнь үбдөөд, ойнь гутажа эхилдэг юм.

«Хэмэл одоной үбшэн» гэжэ зарнадаг нарлагадаг үзэгдэл семена бүхэнэй үнгэрхэ түүма улам hүжэржэ эхилдэг. Энэмнай хүнүүдые ажал хэжэ аргагүй болгохоржхишэшье магадгүй.

Тиигэжэ тархяа ехээр эрьедэггүй хүн хэдэ дахин дабтажа ниидэжэ байхадаа, нилээд дададаг юм. Гэбэшье энэ бүлэгтэ ородог хүнүүд хиидэ хөөрэлгын үедэ бага сагын нүлөөндэ орохол байха. Ухаан бодолойнь хүдэлсэ хубилдаг, бага зэргэ балартадаг. Туршалга гарахан хүнүүдэй олонхинь энэ бүлэгтэ ороно. Эдэнэр толгойгоошье үбдэдэггүй, ойгоошье гутадаггүй. Зүгөөр хиидэ хөөрэлгын эхилхэдэнь, тэдэнэр зүүдэлжэ байhан шэнги байдалда ородог.

Туршалга гаргашад өөрөгүй нүхэ руу унажа ябанабди гэжэ hанадаг юм. Иимэ мэдэрэлгэ эзэлэгдэhэн хүн захирагдашье ойгохоёо, өөрыеөө хинажа шадахаа болишодог.

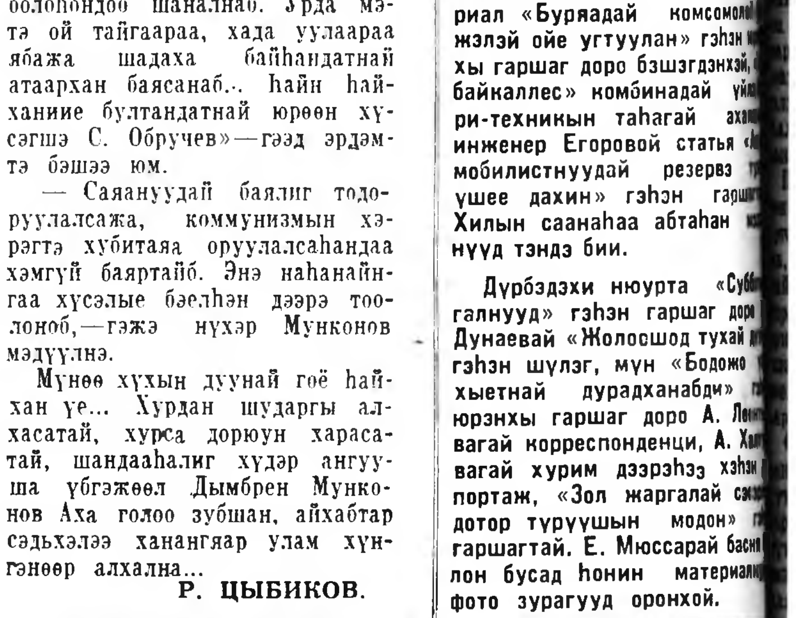
Туршалгын үедэ буулгагдаhан гэрэл зурагуудые харахадаа, хүнүүд өөhэдөөшье арай шамай танидаг байна. Гэнтэ экран дээрэ гараhан хүнэй нюур танигдахаар бэшэ болотооро хубилшана.

Хиидэ хөөрэлгын үедэ хүнэй нюдэнэй хараса ядагшьегүй гэнэ hэн бодожо байдаг hэн. Тэдэ, хиидэ хөөрэлгын үедэ унажа ябанаб гэжэ hанадаг хүнүүд мүн лэ hорьмоhоо харадаг байна гэжэ олон туршалга харуулаа. Хэрбээ геометрическэ дүрсэнүүдые харуулбал, элдэб янзын болоко байгаад үзэгдэдэг гэжэ тиимэ байдалда ороhон хүнүүдэй батлаhанай ёhоор элирээ.

Сэб сэхэ юумэнүүд годи-бэди болоод харагдадаг, хүдэлжэ байhан шэнгеэр hанагдадаг.

Совет мэргэжэлтэд hорьмоhоо харалгые хүнэй отолитова аппарадтай холбодог байна. Отолидууд—хүнэй шэхэн соо байдаг «шулуунуудууд» тэнсүүриеэ алдаад, нюдэнэй hудаhа шүрбэhэнэй хаба тамирые хубилгадаг юм. Тиигээд юумэнүүдэй хэмжээн бурууугаар харагдадаг.

Эдэ хоёр булэг хүнүүдhээ гадна,—гэжэ Леонид Китаев—Смык тэмдэглэнэ,—үшөө ондоо бүлэгтэ ородог хүнүүд бии. Летчигүүдай, парашютистнуудай олонхинь энэ бүлэгтэ ороно.

«Ямар hонин ном бэ». Ц. БАБУШЕЕВЭЙ фото...

Урда оронуудай городуудай гудамжаар, сэсэрлиг сад соогуур хадхууртай модон ургадаг. Энэ хадаа юрын гладичи гэжэ модон. Тэрээндэ ойронь хүрэхын аргагүй үнэн шанги хадхуур бии болошодог. Гледичи модоной хадхуур газааргуураа хальбатай. Тэрэ хадхуур грамофоной пластинка дуугаруулхада хэрэглэгдэг байха юм. Хадхуурые хэрэглэхынгээ урда тэх хатаадаг. Тиимэ зүүгээр пластинка наадахада абяаниинь эхэ зөөлэхэн,бүришье, хонгёо байдаг. Тумэр зүүдэ орходоо модоной хадхууряар дахин пласт... ка элисэгүй.

Мянган хүн бүхэн сооhоо 190 сантиметр үндэр бэетэй хүн 3—... байдаг. Тиихэдэ 2 метрhээ дээшэ үндэр хүн миил 1—2. Литер... рада башэгдэhэнэй ёhоор хүнэй эгээн үндэрынь 320 сантиметр бэ... лочо. Дэлхэй дээрэх эгээн хүндэ хүн гэхэдэ американ Роберт Х... жес юм. Тэрэ 483 килограмм шэгнүүртэй аад, 180 сантиметр ү... бэетэй.

Эхэнэр хүн 20—21 наhа хүрэтэрөө, эрэ хүн 25—26 наhа хүр... тэрөө ургадаг. Хүнэй үндэр үглөөгүүрэйхидэ орходоо үдэшэхэ 1—... сантиметр богони байдаг. Хүн хэбтээд байхадаа 2—3 сантиметр т... болодог юм.

ТҮҺАТАЙ ЗҮБШЭЛ

Сонхын рама болон үүдэ на... на спирт хэhэн бүлеэн үhаар... кан уhан соо столовын хаха... гаа нашатыра спирт хэхэ)... Сонхынгоо шэлэй ехэ н... hоhон байгаа hааhь, хүрэhээр... шэбсохоор (стакан уhанда 10... хээд) аршаха. Удаань бүлеэн... угааха. Соодо гү, али мылэтэй... сонхо угаажа яашье болохогүй... гэхэдэ, сонхын можо, рамай,... нэй шэрэ хууртайтахая... үнгэ муутай болохо.

* * *

Хөөрүүлhэн hүнэй ураhа... гү соо таарууггүй унар... hүсэ нойтон газартэ хушаад... рэhээнь ухсус сүршэхэ. Ухсус... даг байха юм.

Гүсэ, самовар болон бусад амhарта уhа бусалгахада хагташадаг. Хаг гээшэ уhан соо байhан дабhан юм. Амhартада бурзайн халдажа hууhан hаа, тэрэ хаг хайшан гэжэ арилгагдахаб гэхэдэ, соодо хүйтэн уhанда худхаад, дээгүүрнь түрхихэ. Удаань холисо багатай ухсусэ дэбтээхэ. Соодо ухсустай холисолдоходоо аmhартай хаг хобхолдог байха юм. Тиигэжэ хобхороод байhан хаг модон шударгаар амаршье хүдэлмэригүйгөөр hалашадаг. Хэрбээ хагай ехэ зузаанаар hуушаhан байгаа hааhь, соодо болон ухсусаа дахин түрхижэ дэбтээхэ.

Редактор
Ц. О. ОЧИРОВ.

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора—23-67, зам. редактора—38-42, зам. редактора—35-84, секретариата—27-3..., отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни—47-59, 35-14, промышленного производства и партийной жизни—48-89, 33-61, корректорская—35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологической—24-74, советского строительства и быта—34-93, рабселькоров и писем—25-41, 38-30, информации—32-74 и переводов—34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Совете Министров Бурятской АССР.

Н00127. Зак. № 493.

Алдарта Байгал арюун далаймнай олон зүйлэй амитад, ургамалаар баян. Байгал — дэлхэй дээрэхи эгээн гүнзэгы нуур. Тэндэ амидардаг амитадай дунда халуун шуhатанда хамаатай амитан гэхэдэ хаб болоно. Тэрэние буряад зон «хаб загаhан» гээд нэрлэнэ. Үнэндөө тэрэмнай загаhан бэшэ аад даа. Энэмнай үрэ түлөө hүрээ тэжээдэг, агааараар амилдаг амитан. Байгалай эрьеэр, ольторог дээрэнь ажаhуудаг зон эртэ урда сагта хойшо хабай агнуури хэдэг байгаа. Ойхоной, Хударын буряадууд эрэ хабые—архан, эмэ—энье, нэгэ наhатай хабые—бэлсэгхэй, бүри бишыханиие—хулари гэдэг. Архан эниhээ багашаг бэетэй байдаг.

Үбэлэй үедэ Байгал далайн мульhөөр хушагдахада хаб загаhан мульhэ сүмэ үлеэжэ, нүхэ гаргадаг. Тэрэ нүхөөрөө агаарта амилдаг байха юм. Хабай үлсэhэн тэрэ нүхыень «гүлеэ» гэжэ нэрлэдэг. Эньес хаб мартын hүүлээр, али апрелиин эхээр гүлеэгээ гарган хубгалдаг. Тиихэдээ нэгэ гү, али хоёр сагаахан хулари (зулаага) гаргадаг байна. Түрэхэдөө намарай хоёр hүүлдэ хабай мульhэн

ХАБ

соо гуур уташаг нүхэ гаргаад, тэрээн соогоо зулзагалдаг. Тэрэнь hая гарахадаа сагаахан зүhэтэй. 2—3 килограмм шэгнүүртэй байдаг гэлсэхэ. 10—15 хоногтоо хүбүүнинь уhа руу орододгүй, ехэ түргэнөөр томо болодог байна.

Урда сагта hүзэгшэ буряадуул хабай агнуурида бэлэдхэхэдээ ехэ ноусаар түхеэрдэг байгаа. Далай дээрэ гарахадаа үгэ хүүрээ, юумэнэй нэрэ хубилган ондоогоор хэлэдэг байhан. Тэрээндэ «уйгаралан хөөрэлдөөн» гэдэг байгаа.

Тэндэхи зон хаб агнахадаа буу барьдаг болоод, гүлмээ орхиhоор жараад жэл болоод байна. «Тэрэ үйгар» хэлэмнайшье мартагдаа да» гэжэ Кабанскын Карл Марксын нэрэмжэтэ (Ранжурово тосхон) колхозой 77 наhатай Семен Васильевич Падиев хөөрөөгөө дүүргээ hэн.

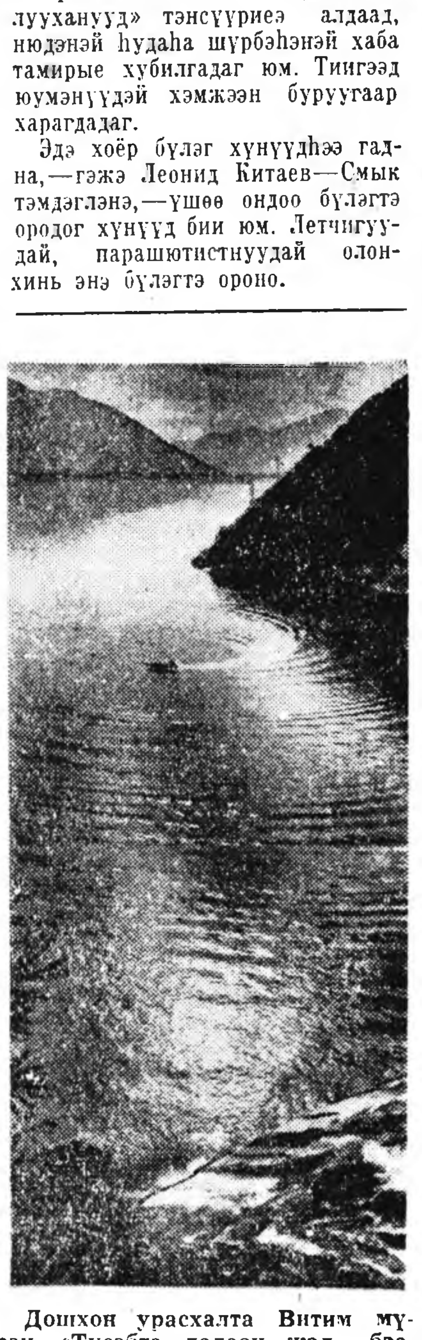
Хабай арhа, ёохо абахын тула агнуури хэхэ hэн. Мүнөө тэрэ гэшэнь хэсүүгэйгүй. Хабшан агнуурида гарахадаа урдаа сагаан бүд далбатай ябаган шарга түхеэд хабга ойртодог байhан юм. Хэрбээ хаб толгойгоо hомодо онуулаагүй hаа гүлээ урууган орожо үрдидэг.

**

Урдань хабшад хилгаhаар томоожо хэhэн гүлмэ табижа, тиихэдэ хабшаан шэнэ гүлмэдээ хаб пульмээр тородогүй, тиhэра удара татан арилшадаг юмэ hэн ха. Зүгөөр жэжэхэн хаб гүлмэдэ ородог байhан.

Хабарай дулаан үдэрнүүдтэ хаб Байгалай мульhэн дээрэ гаража, наранда ингаадаг юм. Эгээн энэ үедэ хабай агнуури эхилдэг. Тэрэниие барихын тулада гэшэ тиимэшье бэлэн бэшэ. Хаб ехэ hэргэг, hонор, үнэршэ амитан. Тиимэhээ бэлээр буудуулжа үгэдэггүй. Эдэниие хэрхоор ажаглажа, мульhэн дээрэ гаража, хабай мүрөөр ошон дүүргэдэг hэн.

И. МАДАСОН,
БКНИИ-гэй фольклорно экспедицидэ хабаадагша.

Дошхон урасхалта Витим мүрэн. «Түсэбтэ долоон жэл бэелүүлэгтэ» гэhэн Бухэроссин уран зурагай фотовыставкадэ.

ТАСС-ай фотохроника.

БУРЯАД ҮНЭН

4 дэхи нюур.
1964 оной майн 30.